

ČESKÝ LES

PŘÍRODA A HISTORIE

19/2020

Twžeblíkové lado v nivě Kateřinského potoka, foto Z. Chovancová.

Vřetenuška mokřadní, foto Z. Hanč.

MAPA PŘÍSPĚVKŮ

OBSAH VYDÁNÍ

- 1** Synagogy v Českém lese: Tachov 5
Václav Fred Chvátal
- 2** Historie hřbitova v Hoštce 9
Miroslav Vetrák
- 3** Ze života zaniklých vsí Českého lesa IV. – Lučina 15
Jan Edl
Zajímavé rostliny Českého lesa a jeho podhůří: vřesovec pletový 28
Petr Mudra
Růžové žlabky v Českém lese 32
Kamil Holý a Kateřina Marková
- 4** Tužebník – „královna luk“ slavná v keltských dobách 38
Zuzana Chovancová a Kateřina Marková
Vřetenuška mokřadní – jedovatý klenot Českého lesa 42
Zuzana Blažková
- 5** Lesní tůň v CHKO Český les z Programu péče o krajinu 46
Martin Jiran a Zdeněk Myslík
- 6** Obnova původního náhonu v oboře Horšov 50
Radka Trylčová
- 7** Nové poznatky k malakofauně Českého lesa 52
Jaroslav Hlaváč
- 8** Příroda pod křídly CHKO V. – Péče o památné stromy 56
Ladislav Lokajček
- 6** Tip na výlet: Procházka 61
po naučné stezce Horšovskou oborou
Lucie Korytářková Nováková
CHKO Český les slaví patnácté narozeniny 65

Pro nepříznivou epidemiologickou situaci jsme v letošním roce nemohli zůstat ve spojení s návštěvníky Českého lesa prostřednictvím vycházek „Pojďte s námi do přírody“ v takovém rozsahu jako jindy. Kontakt jsme se pokusili udržet alespoň prostřednictvím internetu, kdy lidé na naši vyzvu sdíleli obrázky ze svých výletů. Krásných fotografií se sešla celá řada a dvě z nich můžete vidět na třetí straně obálky. Děkujeme Vám za ně. AOPK ČR – RP Správa CHKO Český les.

Vychází nepravidelně.

Vydává ZO ČSOP Sylva Lunae
ve spolupráci s AOPK ČR,
Regionálním pracovištěm
Správa CHKO Český les,
nám. Republiky 287, 348 06 Přimda
tel. 951 424 203
e-mail: ceskyles@nature.cz

Redakce:

V. Kopečková, M. Prokopová,
T. Peckert, L. Korytářková Nováková

Grafická úprava a tisk:
CHIC DESIGN, s.r.o., Marcel Šik

Vydavatel nese odpovědnost za údaje
a názory autorů jednotlivých článků.

68 stran

Vydání tohoto čísla podpořil
Plzeňský kraj a AOPK ČR.

AGENTURA OCHRANY
PŘÍRODY A KRAJINY
ČESKÉ REPUBLIKY

ČESKÝ SVAZ
OCHRÁNCŮ
PŘÍRODY

INFORMACE PRO AUTORY:

Rukopisy zasílejte na adresu
AOPK ČR,
RP Správa CHKO Český les,
nám. Republiky 287, 348 06 Přimda
nebo elektronicky na
ceskyles@nature.cz.

Upřednostňujeme příspěvky s vlastní
obrazovou dokumentací, nabízíme
možnost digitalizace fotografií, kreseb,
nákreští, negativů i diapozitivů (pouze
kinofilm 36 mm), případně zhotovení
obrazové dokumentace naší
fotografickou technikou. Redakce si
vyhrazuje právo provádět jednoduché
formální úpravy textů.

Uzávěrka pro následující číslo
je 31. května 2021.

Vážení přátelé Českého lesa,

v životě každého člověka se potkají dobré i špatné chvíle. Měl jsem trochu štěstí, že v mém životě měly převahu ty dobré. V roce 1994 jsem vystoupil jako lesní hospodář na historický majetek Města Domažlice. Zase trochu štěstí, za celých dvacet šest let působení ve funkci, jsem byl obklopen dobrými pracovníky. Stal jsem se za posledních sto let nejdéle sloužícím lesním hospodářem na tomto lesním majetku. Druhým po mně, co se týče délky služby, byl lesní rada Teichman, který zde sloužil od roku 1925 do roku 1945, tedy prvních 20 let. Předním to byl lesmistr Jiří Vrbata a po něm Ing. Jiří Plachý. Všichni byli vynikajícími lesnickými odborníky. Lesní majetek byl v té době hojně navštěvován odbornou lesnickou veřejností. Byly zde pořádány velké lesnické exkurze v letech 1903, 1912, 1925, 1929 a 1933 za účasti českých lesníků, ale i hostů z ciziny. Lesy byly pýchou a největším bohatstvím Města. Staly se pro něj víc než zásobárnou dřeva. Nachází

se ve výšce 450–1042 m n. m. Pro rozličné přírodní poměry se vyznačují lesní porosty svou pestrostí.

Po změně politických poměrů v naší zemi od roku 1989 probíhala snaha orgánů životního prostředí, MŽP, KÚ Plzeňského kraje o vyhlášení CHKO Český les jako první v porevoluční době v ČR. Proběhla řada složitých jednání s dotčenými subjekty. Postoj LČR, zejména některých lesních Správ, nebyl v počátku zrovna pozitivní. Naše město k vyhlášení CHKO přistupovalo kladně. Bez vkladu našich pozemků by, dle mého názoru, nemohlo vzniknout. Jedná se o ekologicky nejuhodnější část Českého lesa. Více než padesát procent prvních zón a vysoké procento druhých se nachází na lesním majetku Města. Součástí je i největší národní přírodní rezervace v Plzeňském kraji Čerchovské hvozdy, přírodní rezervace Smrčí a přírodní památky Sokolova vyhlídka a Salka. V oblasti je i řada památných stromů – Smrk u zámečku, Čerchovská (Fremuthova) jedle, Modřín japonský v Jubilejním hájku a památná Vrbova dubová alej.

Vysoká biotická hodnota vedla k jejich zařazení do EVL Čerchovský les. Všechny byly hodnoceny kvalitou – dobrá hodnota nebo významná hodnota. Cílový stav je udržovat kvalitu a rozlohu biotopu z doby jejího vyhlášení.

K naplnění cílů značně přispívá vzájemná spolupráce našich lesníků a pracovníků CHKO Český

les. Je o to cennější, že probíhá i v tomto těžkém kalamitním období, kdy přímo v postižených lesních porostech se přijímají společná rozhodnutí obou subjektů.

Významná je i finanční pomoc při řešení jednotlivých opatření již od samého začátku vzniku CHKO, jako např. zalesňování a ochrana melioračních dřevin, snaha o vyšší zastoupení jedle, likvidace invazních druhů rostlin (křídlatky), údržba a výsadba původních druhů ovocných dřevin v bystrickém údolí, údržba památné aleje a v neposlední řadě snaha o maximální zadržení vody v lesních porostech obnovou a budováním tůň.

Všechna tato opatření přispívají k naplnění cílů vyhlášených v době zařazování této lokality jako EVL.

Mám dobrý pocit z toho, že se naplnilo moje očekávání z doby založení CHKO (vzájemná a oboustranně prospěšná spolupráce mezi oběma, přispívající k udržení vysoké biotické hodnoty našich lesních porostů). Splnil jsem i slib tehdejšímu představitelům města – spolupráce přinese ovoce.

Za to vše děkuji všem, kteří se zasloužili o vznik CHKO, pracovníkům MŽP, p Plzeňského kraje, senátoru Ing. Petru Smutnému, pracovníkům Správy CHKO Český les a našim lesníkům, kteří jednotlivá opatření realizují. Jsem rád, že jsem byl u toho.

Ing. Jan Benda

Václav Fred Chvátal

Synagogy v Českém lese: Tachov

Po mnoho let jsme na stránkách časopisu Český les přinášeli zajímavosti ze židovských hřbitovů. Na tento úspěšný seriál nyní navazujeme novým seriálem věnovaným židovským stavebním památkám jiného typu, totiž synagogám. Jen málokterý návštěvník krajiny Českého lesa a okolí je informován o tom, v kolika vsích (často i velmi malých) zde existovaly židovské modlitebny a synagogy. Mnohé jejich budovy se nedochovaly vůbec, a ty, které vydržely, ztratily svou původní podobu v pozdějších přestavbách.

Kromě známých a alespoň částečně zdokumentovaných synagog v Drmoulu, Chodové Plané, Tachově, Novém Sedlišti a Poběžovicích existovaly synagogy také ve Stráži,

Dlouhém Újezdě, Pořejově, Bernarticích, Telicích, Mutěnině, Domažlicích, Všerubech, modlitebny existovaly i ve Studánce, Tisové, Částkově, Labuti, Kolovči, Bělé nad Radbuzou, Puclíciích, Prapořišti, Blížeově, Radonicích, Nahošicích. Dochované, i když často k nepoznání upravené, synagogální budovy stojí dodnes v Lesné, Prostiboři, Meclově, Horšovském Týně, Svojsíně a Kořeni. Jedinou intaktně dochovanou synagogální budovu naší oblasti můžeme dosud navštívit ve Kdyni.

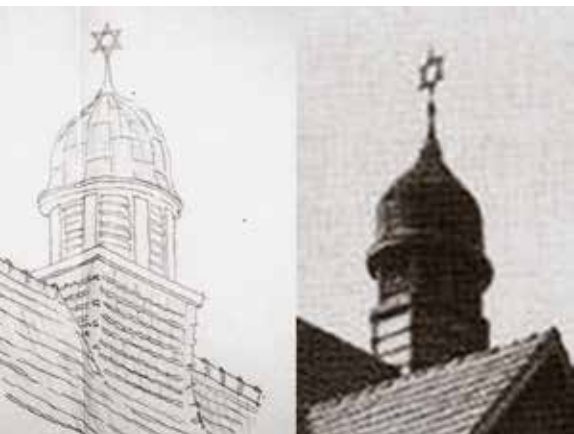
Synagogální budovou rozumíme vždy samostatnou, architektonicky zvláště budovu, postavenou zvláště k bohoslužebným shromážděním a k tomuto účelu také

▪ *Nová tachovská synagoga na pohlednici z 20. let 20. století, s rabínským domem, plotem a zahradou s javory.*

▪ *Interiér staré synagogy po požáru v roce 1911. Foto: Atelier Fleissner Tachov, snímek laskavě poskytl pan Salomon Adler.*

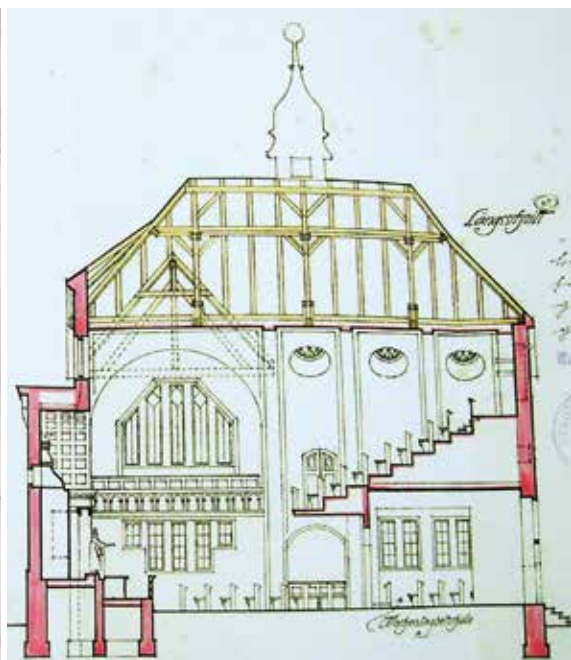
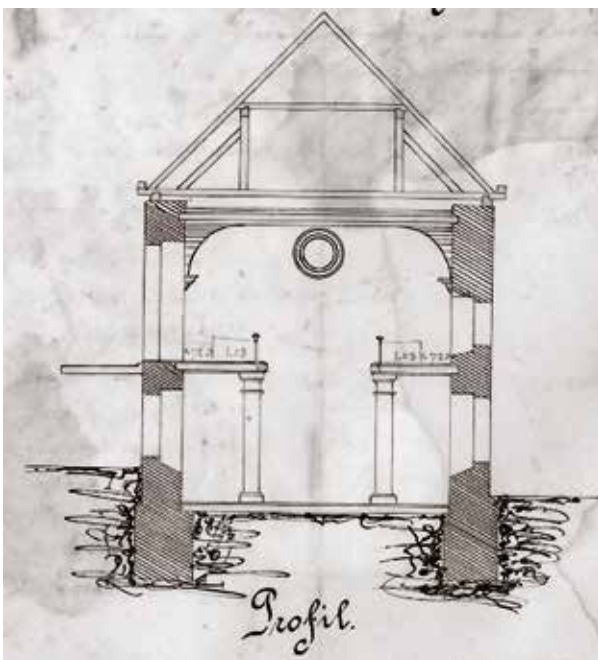
v exteriéru i interiéru vyzdobenou. Ta bývá někdy doplněna ještě vedlejší budovou školy a rabínského úřadu. Modlitebnu rozumíme pouhou jednu místnost, vymezenou pro bohoslužebné účely v budově jiného určení,

nejčastěji v obytném domě. Modlitebna nebývá zpravidla v exteriéru nijak patrná a je k bohoslužbám vybavena a vyzdobena pouze v interiéru.

Naše cesta začíná v Tachově, městě, kde jsou v průběhu dějin doloženy nejméně čtyři synagogy. Jejich existence na sebe navazovala, pokud je nám známo, v Tachově nikdy nestála současně více než jedna synagoga. O těch nejstarších máme jen velmi kusé a útržkovité informace. Mladší, dnes zvaná "stará" synagoga, byla vystavěna nebo upravena ze své předchůdkyně v 19. století, a její historii byl před několika lety věnován článek ve sborníku tachovského muzea (Edl a Chvátal: Stará synagoga v Tachově. In: Sborník Muzea Českého lesa v Tachově 34, Tachov 2015).

▪ *Detail věžičky z Grottoho projektu a její realizace. Zdroj: Židovské muzeum v Praze.*

▲ Náčrtes příčného řezu staré synagogy v Tachově. Zdroj: SOkA Tachov.

▶ Projekt nové synagogy od Alfreda Grotteho – západovýchodní podélný řez. Zdroj: SOkA Tachov.

Nahlédněme nyní do osudů nejmladší, zatím poslední tachovské synagogy. V roce 1911 stihl židovskou ulici v Tachově velký požár, jemuž padla za obět velká část domů v ulici, mezi nimi i stará synagoga. Ještě téhož roku bylo rozhodnuto o výstavbě nové synagogy a byly zahájeny práce na tomto projektu. Architektonického řešení se ujal renomovaný architekt, historik synagogální architektury, devětatřicetiletý profesor Alfred Grotte (1872–1943). Otázku, proč se slavný architekt rozhodl věnovat svůj talent výstavbě synagogy v malém a odlehlem městě, zodpoví jeho původ – jeho rodina totiž z Tachova pocházela a na židovském hřbitově v Tachově je pohřbena jeho matka Bertha Grotte (zemřela 1907) a další příbuzní. Demoliční práce na spáleništi, práce na projektu i stavbě velmi rychle postupovaly, ve srovnání se stavebními řízeními a stavbami dneška se tato rychlost

jeví až jako zázračná: stará synagoga vyhořela na konci dubna 1911 a nová synagoga byla na témže místě slavnostně otevřena deset dní před židovským novým rokem 5673, tedy 2. září 1912.

Byla vystavěna moderně, jako komplex dvou budov spolu s rabínským domem, zahradou a zadním nádvořím, se secesně ovlivněnou výzdobou fasády, oken a interiéru. Duchu secese se vymykal svou barokní výzdobou dřevěný *aron ha-kodeš* – svatostánek, který byl údajně přenesen ze zrušené synagogy v Novém Sedlšti. Stavební úpravy přinesly i urbanistický zásah – vznikla nová ulička mezi synagogální zahradou a blokem domů, jehož součástí je dnes mj. i budova České spořitelny.

Zatímco stará synagoga měla celkem 120 míst, nová synagoga měla 124 míst v parteru hlavního sálu a dalších 120 míst na třístranné

▲ Interiér nové synagogy – aron ha-kodeš a bima. Foto: Atelier Fleissner Tachov, snímek laskavě poskytl pan Salomon Adler.

▶ Jediný dochovaný snímek pamětní desky padlých v první světové válce. Zdroj: Hugo Gold.

ženské galerii v patře. Kromě toho měla ještě malou zimní modlitebnu, konferenční místnost, šatnu a sociální zázemí s WC. V sousedním rabínském domě byla kromě bytů rabína, učitele a správce synagogy také školní třída pro výuku izraelského náboženství a hebrejštiny. V suterénu byla plánována rituální lázeň *mikve* se zděným bazénem v podlaží, ten však nikdy nebyl realizován.

Na vnější fasádě synagogy byla po první světové válce umístěna pamětní deska z černého

leštěného syenitu se jmény 12 členů tachovské židovské obce, kteří položili své životy na frontě. Deska se nedochovala, a není známo ani její přesné umístění, dochovala se pouze její fotografie a seznam obětí s podrobnými údaji (Hugo Gold 1934).

Nová tachovská synagoga, škola a rabínský úřad sloužily židovským věřícím z Tachova a okolí až do nacistické hrůzovlády. Po připojení Sudet k Říši byla synagoga vypálena o tzv. Křišťálové noci na počátku listopadu 1938, spolu s mnoha dalšími synagogami v tehdejší Německu a Sudetech. O pět let později zemřel v terezínském ghettu i její tvůrce, tehdy již jedenasedmdesátiletý Alfred Grotte.

Spáleniště a ruiny byly odklizeny teprve po několika letech. Takový byl záměr nacistů – ruiny ponechané na místě měly sloužit k zstrašení obyvatelstva – ostatně šíření hrůzy je dodnes oblíbenou metodou neschopných vládců, používanou k udržení moci.

V Tachově zůstal jen rabínský dům, jehož fasáda byla přednedávnem pěkně opravena. Stále se v něm bydlí, jen školní třída už v něm není. Dalšími svědky více než stoleté historie nové synagogy jsou javory v synagogální zahradě a kovový plot s kamennou podezdívkou, který ji obklopuje.

■ Přenos ornamentální mozaiky ze zbytku podlahy synagogy v roce 2006. Mozaika je dnes uložena v Muzeu Českého lesa v Tachově.

Miroslav Vetrák

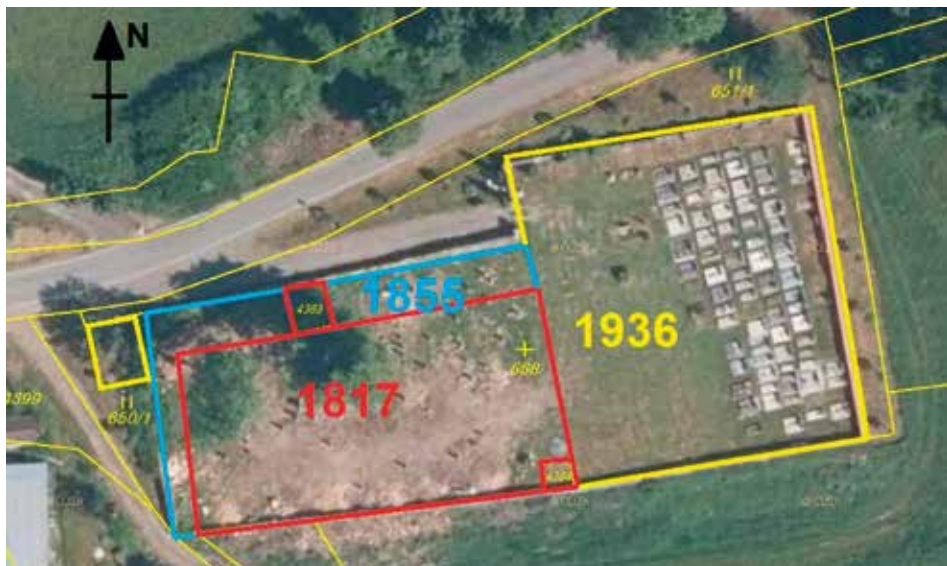
Historie hřbitova v Hošťce

Když roku 1817 zažádali představení obce Hošťka a místní duchovní o povolení vybudovat ve svojí vsi vlastní hřbitov, vedly je k tomu ryze praktické důvody. Ačkoliv ves Hošťka byla do té doby pouhou expoziturnou farností nedaleké Bohuslavi, duchovní správce – expozita bohuslavského faráře – Anton Eckert obstarával podstatně více věřících než jeho nadřízený. Hošťka patřila k nejlidnatějším lokalitám velkodvorského panství, kdy počet obyvatel kolísal mezi 1 000 až 1 300. Vzdálenost Hošťky od Bohuslavi (3 km – zhruba tři čtvrtě hodiny chůze) pak hoštěckým farníkům a jejich pastorovi komplikovala život zejména v podzimních a zimních měsících roku. Zatímco vykonávat

pravidelné bohoslužby a vyřizovat agendu týkající se sňatků či křtů směl hoštěcký expozita v místní kapli sv. Markéty, vypravovat pohřby mohl logicky pouze bohuslavský farář. V Hošťce nebylo kam mrtvé ukládat. Absence hřbitova v obci navíc znamenala, že bezprostředně po smrti někoho blízkého absolvovali pozůstalí zdlouhavou cestu hned několikrát během pár dnů.

Platilo, že po ohledání zemřelého lékařem a vystavení tzv. ohledacího (úmrtního) listu, musel být nebožtík dopraven na místo posledního odpočinku s předstihem. Nejdříve po 48 hodinách mohlo být tělo uloženo do hrobu. V uvedeném mezidobí byl zesnulý

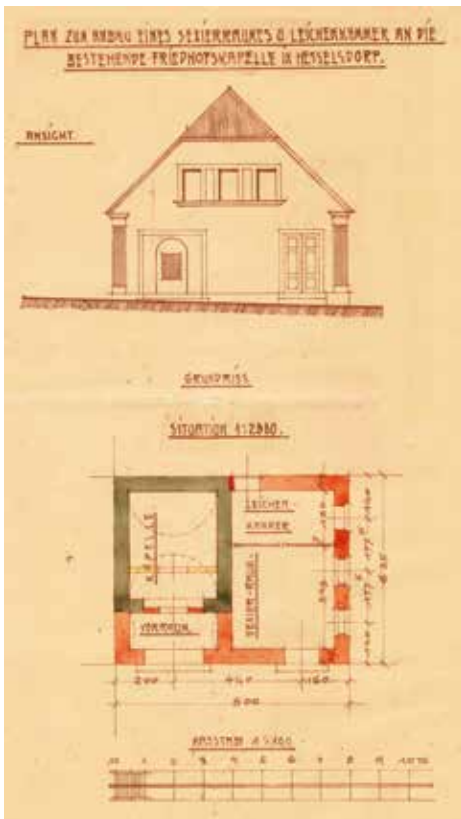
▪ *Letecký snímek s barevně vyznačenými etapami rozvoje hřbitova v Hošťce. Na ppč. 4383 stála kaplička a na ppč. 4384 původní márnice, kterou mezi lety 1934–1936 nahradil dům čp. 230 (vlevo vyznačen žlutě půdorys).*

umístěn v prostoru márnice v odkryté rakvi. Stavba márnice, jinak umrlčí komory, vedle bytu hrobníka, musela být kamenná. Na oknech mělo být instalováno pletivo a v chladných či mrazivých dnech musel hrobník v této místnosti přitápět, aby nebožtík nezmrzl. Po zkušenostech s náhlými procitnutími osob prohlášených za mrtvé se na zesnulého celou dobu pohlíželo jako na domněle mrtvého. Dokud nebylo tělo trvale pohřbeno, mělo být domněle zemřelému umožněno, aby (kdyby k tomu opravdu došlo) mohl o svém procitnutí informovat okolí. Posledními opatřeními před pohřbením domněle mrtvého bylo přímé spojení nebožtíka s bytem hrobníka za pomoci motouzu (drátu) vedeného z jeho ruky na zvonek. Dále pak dveře uzavřené pevně zvenčí, ovšem snadno

odjistitelné zevnitř. Všechno předešlé neplatilo v případě, že zesnulý zemřel na vážnou infekční chorobu nebo s ohledem na nepříznivé klimatické podmínky. To byl zpravidla pochován neprodleně. Kvůli usnadnění tohoto náročného procesu před pohřbem (kladoucí neúměrnou fyzickou a především psychickou zátěž na bedra hrobníků), bývali zesnulí často umísťováni do kostelních sakristií, které byly pro tento účel vždy náležitě upraveny. V rozporu s předpisy si pozůstalí často až do pohřbu ponechávali zesnulé doma a do kostela je převáželi těsně před obřadem (oba předešlé způsoby bývaly hojně praktikovány také v Hošticích).

Hřbitov v Bohuslavi sloužil zprvu jako místo posledního odpočinku obyvatel hned třech vsí, jejich osad a samot (Bohuslav, Hoštka a Labuť). Do konce 18. století se pohyboval počet zemřelých a uložených na tomto hřbitově kolem padesáti ročně, přičemž většina z nich pocházela z Hoštky. S narůstajícím počtem obyvatel však začala být situace neúnosná. Bohuslavský hřbitov vedle farního kostela přestal kapacitně vyhovovat již v dávné minulosti, a proto byl na návrší v jihovýchodní části vsi vybudován nový a mnohem rozlehlejší. Vzájemná řevnivost bohuslavských, hoštěckých a labuťských farníků však byla všeobecně známá a nezmohli s ní mnoho ani místní duchovní správci. „Domácí“ farníci nechťeli připustit, aby na „jejich“ vlastním hřbitově dostávali lepší místa přespolní. Šlo hlavně o prostor kolem hřbitovní zdi, kam dopadaly sluneční paprsky i v zimních měsících a bylo odtud vidět na ves Bohuslav. Nedovolili proto, aby farář prosadil a zavedl tzv. jednotný pohřbívací řád. Farníci z obou vzdálených vsí to vnímali jako nespravedlnost.

▪ *Původní plán přístavby pítevny a márnice ke hřbitovní kapli v Hošticích z roku 1931; půdorys kaple je v šedé a novostavby v červené barvě. Dům byl nakonec postaven jako samostatný objekt. Prostor kaple byl nabrizen bytem pro zahradníka.*

Po žádostech zástupců obce, duchovního správce farnosti Bohuslav faráře Georga Metschla a kněze expozity v Hošče Antona Eckerta, dorazil dne 10. dubna 1817 do vsi Hošíka krajský lékař Dr. Peter Tuschner. Stalo se tak z příkazu c.k. Krajského úřadu v Plzni (z 9. dubna 1817 čj.: 2640). Dr. Tuschner tehdy zevrubně prohlédl a schválil místo, kde měl být hřbitov zřízen (dnes jihovýchodní okraj obce). Jak ve své zprávě uvedl, předpokládán zdejší veřejné pohřebiště bylo od okraje vsi vzdáleno více než tisíc kroků a mělo být situováno na návrší dobře viditelném ze všech stran. V období od 27. července do 14. října roku 1817 probíhal na určeném místě čilý stavební ruch. Vybraný úsek byl obehnan odolnou kamennou zdí a opatřen drobnou zděnou márnici vyhovující hygienickým předpisům (viz výše). Stála u vnitřního nároží jižní a východní zdi hřbitova. Při stavebních pracích bylo pamatováno na hřbitovní kapli, která byla situována hned vedle vstupu uprostřed severní zdi. Její půdorys třemi stranami vystupoval vně původního ohraničení hřbitova. Kaple měřila čtyři metry na šířku a 4,6 metru na délku, tloušťka zdiva dosahovala přibližně půl metru. Uvnitř měla valenou klenbu a na jednoduché sedlové střeše byl skromný křížek. Hrubé rozměry hřbitova tehdy činily 50×25 metrů (viz červené ohraničení v mapě na str. 9).

Dne 22. října 1817 vysvětil nově založený hřbitov v Hošče borský okresní vikář Hyeronimus Chlumčanský rytíř z Přestavlk a Chlumčan za přítomnosti bohuslavského faráře Georga Metschla, hoštěckého expozity Antona Eckerta a široké hoštěcké veřejnosti. První pohřeb zde proběhl 24. října 1817, a jelikož se jednalo o zcela nový hřbitov v jeho farnosti, vedl pohřební obřad přímo bohuslavský farář. Následující pohřby už zůstaly nastálo v režii hoštěckého expozity.

Hoštěcký duchovní správce se hned na jaře dalšího roku pustil do zvelebování prostoru hřbitova a podél zdi vysázel několik ovocných stromů. Než v dubnu 1823 přenechal svojí

pastoraci v Hošče svému nástupci Antonu Egererovi, vyprovodil kněz Eckert na poslední cestu a na hřbitově uložil celkem 137 zesnulých (říjen 1817–duben 1823).

V roce 1824 věnoval obecní rychtář Johann Seitz hřbitovu nový železný kříž na kamenné podestě, který byl slavnostně vysvěcen téhož roku o svátku Všech svatých místním duchovním páterem Antonem Egererem. Tento kříž stojí ve staré části hřbitova dosud a jedná se o nejstarší kamennou památku na hřbitově.

Shora uvedený expozita odpovídal o dva roky později na dotazníkovou akci ohledně hřbitova v obci. V odpovědi si dával velmi záležet na tom, aby pečlivě vylíčil, k čemu přesně je určena zdejší márnice. Popsal, že kromě jednoduchého kříže se v márnici vůbec nic jiného nenachází, a tudíž její provoz plně odpovídá všem předepsaným hygienickým požadavkům. Bývalo totiž častou praxí, že márnice sloužily jako příruční skladiště pro hrobníka či zahradníka a hromadily se v nich mnohé další předměty. Běžně do nich správce hřbitova uschoval staré náhrobní kameny, dřevěné kříže a jiné součásti z již zrušených hrobů. Dle svědectví pátera Egerera byly do márnice ukládány ostatky osob stížených nakažlivou nemocí, dále také cizinců zemělých v obci (domovským právem příslušných jinam) a další obdobné případy. Co do velikosti odpovídaly rozměry márnice asi polovině výměru hřbitovní kaple, takže v ní byl prostor sorva pro jednoho zesnulého.

V lednu 1833 zaujal místo pastora v Hošče mladý páter Wenzel Pokorny, který do stagnujícího duchovního života farníků vnesl alespoň na okamžik svěží závan nových církevních zvyklostí. Kromě vydatného zvelebení většiny sakrálních staveb se zasloužil především o vznik poutní tradice, kdy u příležitosti oslav svátku sv. Markéty 13. července 1833 vypravil z místního kostelíka věnovaného světicí téhož jména poutní procesí ke hřbitovní kapli. Tento rok navíc kaple dostala poprvé výzdobu a soška svaté Markéty v ní

byla slavnostně trvale instalována. Jednalo se tak o další stavbu v obci zasvěcenou svaté Markétě.

Na základě rozhodnutí ministerstva kultu (č. 21116 ze dne 31. května 1853) byla Hošťka, jako dosavadní bohuslavská expozitura povýšena na lokálii. Lokálii v Hošťce tak spravovali kněží s titulem kaplana, ale s právy faráře. Definitivní krok k osamostatnění představovalo další rozhodnutí ministerstva kultu (č. 21167–6751) z 11. prosince 1857, kdy získala Hošťka status samostatné farnosti s jasně vymezenými pravomocemi.

V roce 1855 proběhla rozsáhlá oprava hřbitovní zdi, která byla na několika místech zborcená. Realizaci oprav podrobil ostré kritice duchovní Georg Dörfler, který místním zedníkům vytýkal ledabylý přístup, nízkou kvalitu odvedené práce a především pak vazbu a zdění kamenů na hlínu. Zároveň mělo dojít k rozšíření hřbitova. Také tady si pastor postesk nad chováním svých farníků. Hašteření a tahanice o náhradu za kus pozemku, který by eventuálně věnovali, nebraly konce. Až teprve sedlák Georg Adam Böhm z čp. 44 přepustil na tento účel část svojí louky. Další kus pozemku uvolnila obec a hřbitov byl rozšířen na severozápad. Při rozšiřování plochy hřbitova došlo k posunu cesty vedoucí těsně vedle západní zdi směrem k obci. Přitom se změnila dispozice kaple, která se ocitla zcela uvnitř hřbitova. Její vchodová zeď se stala součástí jeho severní hrance. Místní duchovní měl též starosti s obecním zastupitelstvem, kdy až po vytrvalých intervencích na c.k. Okresním hejtmanským v Tachově vymohl na představených obce v roce 1856 kovovou vstupní bránu, přestože byla již několik měsíců zaplacená. Rozměry hřbitova se tehdy zvětšily zhruba na 55×30 metrů (viz modré ohraničení).

V následujícím období se stával hřbitov častým terčem návštěv mladistvých vandalů z obce. Faráři často napomínali farníky, aby svým zesnulým projevovali větší respekt

a úcty. Přesto zde zcela pravidelně docházelo ke krádežím a likvidaci výzdoby hrobů a k postupné devastaci samotných náhrobků.

Ačkoliv byl hoštěcký hřbitov intenzivně používán již několik desetiletí, nedisponovala obec (jakožto správce a zřizovatel) hřbitovním pořádkem. Faráři k tomu navíc nedokázali zastupitele obce přimět. Náprava měla přijít teprve po nátlaku okresního hejtmanským v Tachově, které od roku 1913 začalo hoštěckou radnici soustavně upomínat o nápravu a odstranění všech nedostatků, které se v souvislosti s provozem hřbitova vyskytovaly. Obec se však musela vypořádat s ještě větším problémem – naprosto zanedbanou márnici. Až teprve po oznámení četnického strážmistra z nedalekého Cirkva (adresovaném na okresní úřad v roce 1930), ve kterém uvedl, že obec nejenže neplní nařízení okresního úřadu, ale především porušuje hygienické předpisy, se daly věci do pohybu. Vě stejné věci byl požádán o vyjádření obvodní lékař z Přimdy, který o umrlčí komoře v obci prohlásil, že je naprosto nevhodná k uchovávání těl zesnulých. Ještě tentýž rok (1930) se obec zavázala, že urychleně postaví márnici zcela novou a zavede hřbitovní řád. Byl dokonce vypracován stavební plán objektu (1931).

Dokud nebyl v létě roku 1934 postaven vedle hřbitova dům čp. 230, omlouvali obecní zástupci svou dosavadní nečinnost střídavě pro nepřízeň počasí či spojení prací s předpokládaným dalším rozšířením hřbitova. V nové budově měl byt zahradník (hrobník), druhá místnost sloužila jako márnice a třetí místnost jako pitevna. Proti předpokladu, se kterým bylo původně kalkulováno, zůstala nedotčena hřbitovní kaple a dům byl vystaven na samostatném pozemku těsně vedle severozápadního nároží hřbitovní zdi (viz stavební plán). Stará márnice byla zbourána. Současně od začátku května do konce září roku 1934 probíhala rozsáhlá oprava hřbitovních zdí společně s avizovaným rozšířením hřbitova zhruba o 2 025 m² (45×45 metrů) směrem na východ. Pozemky poskytli sedláci Johann

Müller z čp. 33, Josef Reis z čp. 37 a Thomas Müller z čp. 51. Nově vybudovaná část hřbitova byla obehnaná kamennou zdí s mohutnými kamennými pilíři. Ve směru od okresní silnice (do Bohuslavi) byla zeď spojována cementovou výplní. Než byla tato náročná stavební úprava místa posledního odpočinku hostěckých obyvatel zcela dokončena, uběhly téměř další dva roky (viz žluté ohraničení).

Na velikonoční pondělí, dne 13. dubna 1936, vysvětil nový hřbitov farář Andreas Pilvousek a za přítomnosti hojného počtu obyvatel, obecních spolků a dechové hudby předal starosta obce Josef Ubl hřbitov veřejnému užívání. První pohřeb na novém hřbitově proběhl 26. dubna 1936, naopak ten poslední v říjnu 1946.

V roce 1946 byl dokončen odsun německého obyvatelstva z obce. Z celkového počtu 1 190 obyvatel (stav k prosinci 1945) zůstaly pouze tři rodiny antifašistů, ke kterým postupně přibývali první obyvatelé z vnitrozemí Čech (celkem 65 obyvatel – stav k prosinci 1946) a po roce 1947 také rodiny slovenských reemigrantů a volyňských Čechů. Jednalo se o praktikující římské katolíky a hřbitov (nová část z roku 1936) byl dál aktivně využíván.

Na místě původního hřbitova bylo do první úpravy jeho rozsahu v roce 1855 pohřbeno 1 117 zesnulých, do rozšíření v roce 1936 dalších 2 251 (dohromady 3 368) a do odsunu německých obyvatel v roce 1946 zemřelo dalších 148 osob. Od října 1817 do října 1946 bylo na hřbitově v Hošče pochováno

▪ *Přehled pohřbených podle let od října 1817 do října 1946.*

rok	počet	rok	počet	rok	počet	rok	počet	rok	počet	rok	počet	rok	počet
10/1817	4	1836	30	1856	29	1875	33	1894	23	1913	33	1932	19
1818	21	1837	38	1857	47	1876	29	1895	19	1914	23	1933	18
1819	36	1839	33	1858	53	1877	38	1896	27	1915	24	1934	18
1820	23	1840	35	1859	30	1878	44	1897	25	1916	19	1935	17
1821	23	1841	22	1860	32	1879	22	1898	14	1917	21	1936	12
1822	22	1842	36	1861	21	1880	25	1899	25	1918	39	1937	17
1823	21	1843	33	1862	29	1881	27	1900	28	1919	28	1938	13
1824	28	1844	23	1863	26	1882	36	1901	18	1920	26	1939	12
1825	26	1845	45	1864	30	1883	38	1902	22	1921	28	1940	13
1826	30	1846	45	1865	27	1884	31	1903	28	1922	30	1941	16
1827	27	1847	36	1866	37	1885	29	1904	20	1923	19	1942	13
1828	30	1848	33	1867	54	1886	36	1905	16	1924	23	1943	10
1829	30	1849	37	1868	47	1887	35	1906	24	1925	12	1944	13
1830	25	1850	36	1869	26	1888	46	1907	25	1926	18	1945	22
1831	23	1851	26	1870	28	1889	19	1908	27	1927	16	10/1946	9
1832	32	1852	31	1871	17	1890	26	1909	30	1928	12		
1833	27	1853	21	1872	45	1891	25	1910	22	1929	15		
1834	35	1854	17	1873	50	1892	35	1911	34	1930	9		
1835	53	1855	24	1874	41	1893	46	1912	23	1931	18		

celkem 3 516 německých obyvatel. Poslední zaopatření zesnulým poskytl postupně 51 duchovních správců. Největší počet pohřbů vykonal farář Karl Emilian Hecht, který jich v letech 1870–1883 vypravil celkem 447 (jako jediný má tento farář na místním hřbitově svůj náhrobek). Náročnou práci hrobníků zastávali, často dědičně, příslušníci rodin Seitz, Lang a Säckl. Autory tradičních náhrobků byli místní zruční kameníci. Kamenické umění se předávalo po generace a náhrobní kameny na hřbitově v Hošťce mají svůj nezaměnitelný charakter. Zatímco některé rody kameníků se věnovaly výlučně kamenickému řemeslu – rodina Kingl, Langhammer a Schmidt, další jej provozovaly

jako vedlejší obor činnosti – rodina Böhm, Höfner a Pruy. Svědectví jejich práce dokládají dosud existující náhrobní kameny, kterých je v Hošťce v současnosti zdokumentováno 118 kusů. Mimo jiné se mezi nimi nacházejí náhrobky samotných kamenických mistrů. Pro snazší identifikaci náhrobních kamenů byla autorem tohoto článku následně vytvořena přehledná databáze, ze které se zájemce dozví údaje o zesnulých, jejich rodičích, popř. manželích. V případech, kde to bylo možné vysledovat, byly mezi uvedenými osobami naznačeny vzájemné příbuzenské vazby. Podařilo se určit 95 náhrobních kamenů, 23 je z důvodu nečitelnosti nápisů či vážného poškození prozatím neidentifikováno.

ZPRÁVY

M. Prokopová

Společná cesta ochrany přírody a cestovního ruchu

V letošním roce byl dokončen dvouletý přeshraniční projekt, jehož cílem bylo stanovit zásady udržitelného rozvoje cestovního ruchu s ohledem na zájmy ochrany přírody. Stěžejními tématy byly kromě definice priorit ochrany přírody, ochrana a využití zaniklých sídel, udržitelné využití klidového režimu Českého lesa při zajištění jeho přístupnosti, vhodná interpretace

hodnot a destinační marketing. Hlavním řešitelem projektu „Přeshraniční koncept pro ochranu a poznávání přírody Českého lesa a Horní Falce“ byla Regionální rozvojová agentura Plzeňského kraje a dále Plzeňský kraj, Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Vysoká škola Weihenstephan Triesdorf a Vláda Horní Falce. Vzniklá konceptce je výsledkem intenzivní komunikace problematiky s relevantními subjekty v regionu. Vytvořením projednané konceptce však spolupráce mezi ochranou přírody a cestovním ruchem zdaleka nekončí. Plánuje se, že prostřednictvím rodící se destinace Český les, bude konceptce a její návrhy uvedena do života.

Návštěva ministra

V červnu navštívil Český les ministr životního prostředí Richard Brabec. Účelem cesty byla ukázka lokalit, kde ochrana přírody podporuje zadržení vody v krajině. Na Staré Huti u Nemanic měl možnost zhodnotit výsledek obnovy rybníčku spojené s tvorbou tůň a revitalizací zatrubněného potoka. Po té se přesunul na Tachovsko k přehradě Lučina, kde se seznámil s účinností, s jakou pomáhá zadržovat vodu bobr evropský.

S. Hon

▪ *Obec Lučina na pohlednici z roku 1941. Uprostřed je dobře vidět výrazná budova školy. V popředí jsou vidět zbytky bývalých železářských a sklářských provozů.*

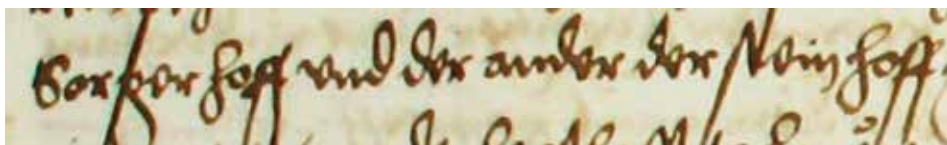
Ze života zaniklých vsí *Jan Edl* **Českého lesa IV. – Lučina**

V dalším pokračování našeho cyklu věnovaného zaniklým obcím v Českém lese si představíme Lučinu. Tato obec je v mnohém pro tento cyklus netypická. Nezanikla totiž z důvodu ochrany státní hranice, ale za jejím koncem se skrývá potřeba pitné vody pro město Tachov a okolní obce. Jméno Lučina je až novodobé a obec (následně samozřejmě i přehrada na pitnou vodu) ho nesla až od roku 1948. Do té doby bylo i v česky psaných dokumentech používáno starobylé jméno vsi – Sorghof. Obdobně tomu bylo i v případech jediné osady, která náležela pod

obec Lučinu, Kameniček, které až do roku 1948 nesly název Steinhof.

Odhlédneme nyní od malých Kameniček a věnujme se nadále pouze Lučině. Její původní název odkazoval na dávné majitele dvora, tachovskou rodinu Sorgerů. Lučina (Sorghof) poprvé vstupuje do dějin v 16. století, konkrétně v roce 1523, kde je poprvé zmíněn „Sorger auf Saigernhof“. Jako „Sorgerhoff“ je dvůr zmíněn v urbáři tachovského panství vyhotoveném v roce 1555 (tamtéž je zmíněna rovněž osada Kamenička – „Steinhoff“).

▪ *První zmínka o Sorghofu a Steinhofu v urbáři tachovského panství pořízeném v roce 1555.*

- ▲ Okolí obce Lučina na Müllerově mapě Čech z roku 1720.
- ▶ Lokalita na mapě I. vojenského mapování prováděného v letech 1764–1783. Vpravo od obce je již zakreslen železářský hamr.

Na prvních mapách se lokalita Lučina (Sorghof) nevyskytuje, neboť na jejím místě se většinou nachází popis k vztahující se k paulánskému klášteru. Naopak je zde vždy uvedena lokalita Hollinghof (pod různě zkomolenými názvy), která pod Lučinu náležela. Tak je tomu i na slavné Müllerově mapě Čech z roku 1720.

S ohledem na blízkost Tachova bylo zřejmé, že o ves dříve či později projeví zájem majitelé tachovského panství. Stalo se tak v roce 1696, kdy majitel tachovského panství Jan Antonín Losy z Losimthalu (též z Losinthalu) koupil původní sorgerovský dvůr spolu s dalšími domy stojícími v jeho blízkosti. Jak v té době ves Lučina (Sorghof) vypadala, je zřejmé z mapy I. vojenského mapování prováděného v letech 1764–1783. Přítomnost železářského hamru, který je na mapě rovněž zakreslen, signalizovala, čím se obec v dalším období lišila od většiny popisovaných v našem seriálu. Postupem času se totiž vyvinula v průmyslovou lokalitu, v níž původní železářství bylo sice vystřídáno sklářstvím, ale i tak se většina obyvatel obce věnovala řemeslu, popř. přímo pracovala v průmyslových provozech.

Josefínské reformy nepřinesly obci tak velkou změnu, jako tomu bylo v případě minule popisované Jedliny, přesto ji významně zasáhly a opět to souviselo s reformou církevní

správy. Do té doby totiž Lučina (Sorghof) náležela do správy tachovského děkanství. V souvislosti se zrušením klášterů a získáním jejich majetku státem došlo k výraznému zahuštění farní sítě. To se samozřejmě dotklo i území na severozápad od Tachova. Po roce 1785 vznikla farnost Výšina, jejíž sídlo bylo na počátku 19. století přeneseno do Halže, a byla zřízena rovněž lokálie pro obec Lučinu a Milíře (a samozřejmě i pro okolní samoty). Prvním sídlem této lokálie se stal dům čp. 7 v Lučině, kde se usídlil první kněz Edmund Hoelzl ze zrušeného benediktinského kláštera v Kladrubech. Odrazem této církevní reformy bylo zavedení samostatných matrik pro Lučinu, do nichž E. Hoelzl zanesl první matriční události v roce 1788. Jednalo se o tři zápisy v matrice narození a je příznačné, že všechny tři zápisy souvisely s železářstvím v Lučině. Prvním narozeným dítětem zapsaným do lučinské matriky byl stejnojmenný syn nádeníka Johanna Georga Grüna, kterému šel za kmotra syn hamerníka Johannes Frank. Druhým dcera Michaela Tobnera (Dobnera), které šli za kmotry dcera hamerníka Katharina Frankin i sám hamerník Christoph Frank a konečně třetím dítětem narozeným v roce 1788 byla dcera hamerníka Christopha Franka Katharina.

Z naznačeného je zřejmé, jak velký význam měl hamr, tedy železářský provoz v Lučině,

Gorghof		Hollmann		Luffen		
1788	Namen	Water	Mutter	Namen	Ware	
28 Geburt	2. Zusammenf. my.	1 - 1 - 1	Zusammenf. my. Gylfswan.	Maria z. Gebur. Binn.	Johann Gant Luffen Gumbin	Hammer + + + Horn + + + Gaban + + +
2 Zugil	O. Luffen	1 - - 1 1	Misfent z. Gebur. Gynplaw	Larben z. Gylfswan. min.	Luffen Gumbin. Gylfswan. Gant	Horn + + + Hammer + + + Horn + + +
16 May	10 Luffen	1 - - 1 1	Gylfswan z. Gebur. Gant	Luffen z. Gylfswan. min.	Luffen Gumbin. Gant	Horn + + + Hammer + + + Horn + + +

▪ První narození zapsaná v samostatné lučinské matrice v roce 1788.

resp. jak byla lokalita s provozem tehdejšího hamru spojená. Lučinský hamr byl v té době cca 60 let starý, neboť se jeho existence předpokládá již v roce 1730. Původně byl hamr patrně vrchnostenský, i když je možné, že jej založil jeho pozdější majitel Hilarius Frank. Ten koupil lučinský hamr v roce 1744 od Adama Filipa Losyho z Losimthalu a jeho potomci hamr drželi téměř do konce 18. století. Ve většině literatury je sice uvedeno, že kupujícím byl naopak hrabě Losy, ale tomuto tvrzení odporuje dochovaná kupní smlouva. Tento omyl vnesl do regionální historie již Franz Schuster a do dnešních časů je stále přejímán. Pravdou ovšem je, že Hilarius Frank a jeho potomci drželi lučinský hamr v letech 1744–1797 a malá ves byla těsně spjata s jeho činností. O velikosti vsi svědčí údaj v Schallerově topografii, která informuje, že v roce 1788 zde stálo 10 domů a právě tehdejší číslo 10 nesl hamr. Poslednímu majiteli hamru z rodiny Franků se na konci 18. století zřejmě příliš nedařilo, neboť se velmi zadlužil.

V té době však ředitel tachovského panství Karel Wittich ze Streitfeldu začal uvažovat o zřízení větší železářské huti na tachovském panství. Ta se měla především „postarat“ o neprodejné dřevo, kterého byl velký přebytek. Zřejmě i na jeho popud odkoupil v roce 1797 hamr Josef Mikuláš Windischgrätz a připojil ho zpět k tachovskému velkostatku. V roce 1799 si nechalo panství vyhotovit rozvahu finančního výnosu plánovaných železáren na panství Tachov (vedle Lučiny se mělo jednat ještě o vysokou pec v Brance a další provozy) a na základě jejího příznivého vyznění bylo přistoupeno k realizaci.

Takto masivní investice se samozřejmě zakrátko projevila na rozvoji lokality. V roce 1838, kdy byl vydán příslušný svazek topografie Johanna Gottfrieda Sommera, již stálo v Lučině 40 domů, které obývalo 383 obyvatel. V obci byl vrchnostenský horní úřad, který dohlížel na okolní provozy. Konkrétně se jednalo o 3 tyčové hamry, 2 cánové hamry, plechový

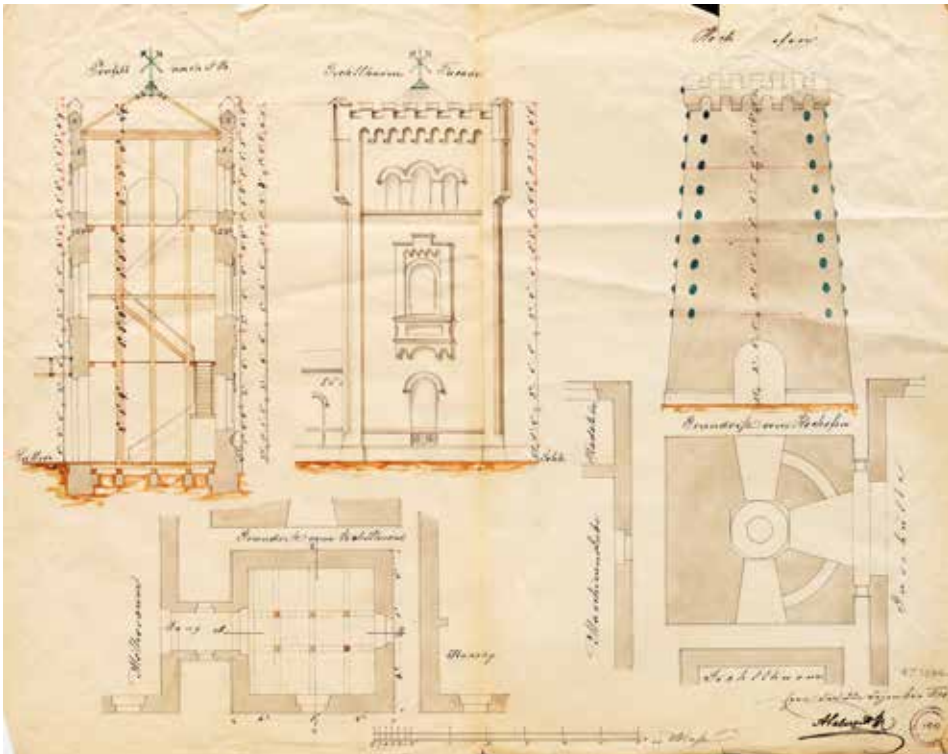
možné vidět na mapě stabilního katastru z roku 1838. Z mapy je zřejmé, že většina domů byla dřevěná (žlutá barva) a pouze průmyslové provozy byly zděné. Je ale nutné připomenout, že v roce 1838 neměla ještě Lučina samostatné katastrální území a náležela do katastru obce Mýto (včetně pozdější osady Kamenička).

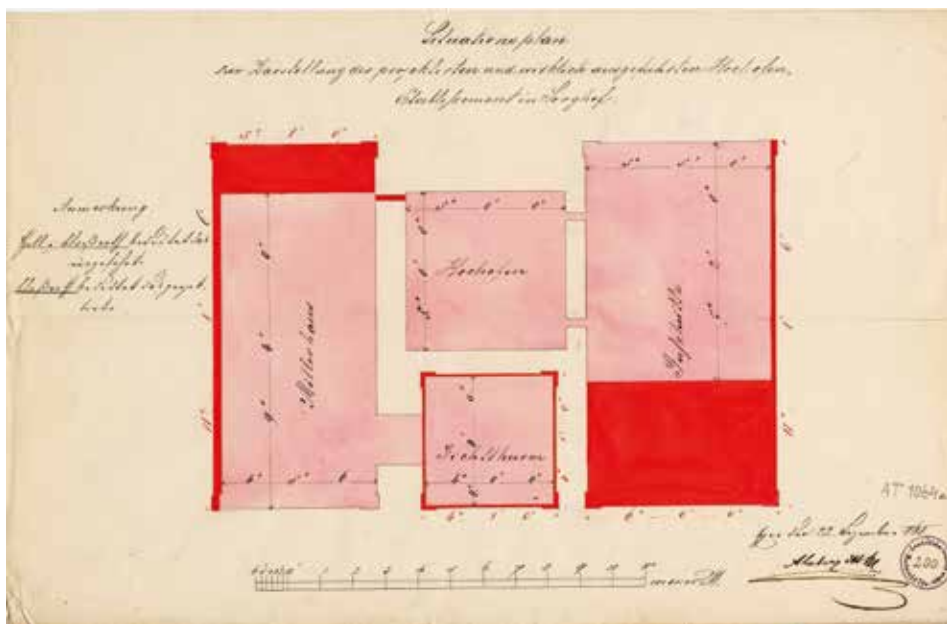
Poslední výraznou změnou, která se týkala železářských provozů v Lučině, bylo pronajmutí těchto provozů pruskému podnikateli Hermannovi Dietrichovi Lindheimovi. Tomu panství pronajalo v roce 1856 všechny své železářské provozy a již v nájemní smlouvě bylo řečeno, že bude nutné postavit novou vysokou pec v Lučině. Její základní kámen byl položen v roce 1858 a nová vysoká pec měla nahradit již zničenou pec v Brance.

▪ *Lučina na mapě stabilního katastru z roku 1838.*

hamr a cínovnu. Tyto provozy v roce 1838 zaměstnávaly 7 mistrů, 18 tovaryšů a 12 učedníků. Jak vypadala Lučina v roce 1838, je

▪ *Plány na výstavbu vysoké pece a novorománské věže od Adama Habertzetta z roku 1861.*

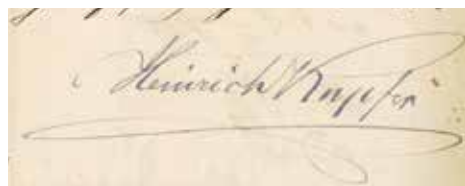

▪ Půdorys hlavního železářského provozu v Lučíně z roku 1861.

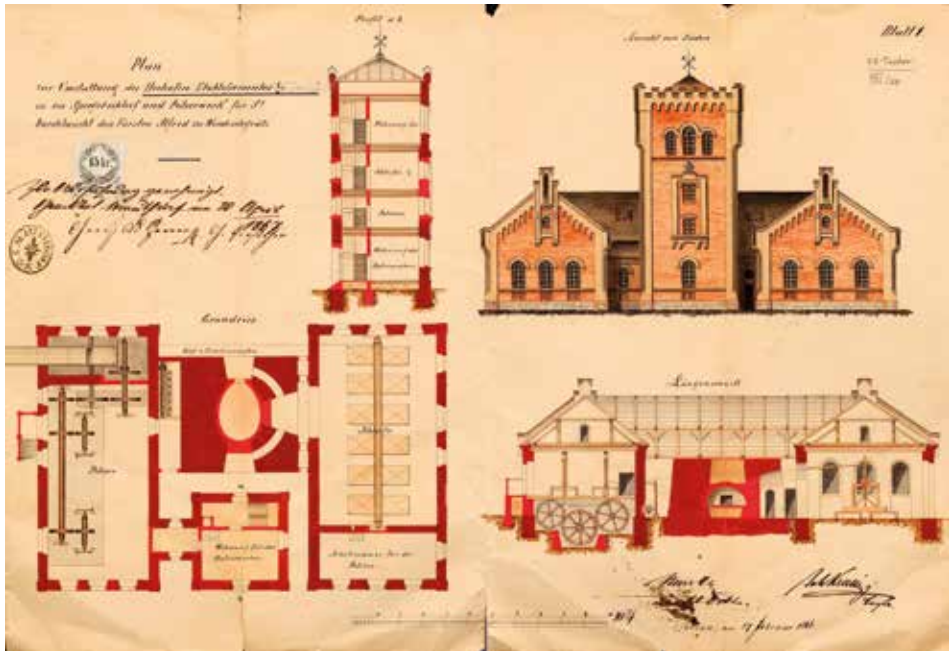
Protože byl architektem ustanoven chebský stavitel Adam Haberzettl, nesly se návrhy nového železářského provozu v novorománském slohu, obdobně jako tomu bylo u mnohem rozsáhlejšího projektu ve Světcích u Tachova (jízdná a zámek). Vysoká pec měla být postavena na místě, kde stával tzv. Hilariho hamr, tedy hamr náležející rodině Frankových. Nemá smysl se na tomto místě podrobněji rozepisovat o výstavbě vysoké pece v Lučíně, ale je nutné upozornit na skutečnost, že díky charakteristické věži navozující dojem zámečku získala obec podobu, kterou známe z nejstarších fotografií (viz obr. 1 na str. 21).

I přes masivní investici v podobě výstavby vysoké pece nemělo železářství v Lučíně dlouhého trvání. Když v roce 1865 vypršela nájemní smlouva, Pražská železářská společnost, do níž

se mezitím transformovaly rovněž Lindheimovi železářské provozy, ji již neobnovila, což znamenalo zánik železářského průmyslu v obci a okolí. Průmyslové provozy však dlouho prázdné nezůstaly. Změnil se pouze obor a železo bylo vystřídáno sklem. Plány na přestavbu vysoké pece v Lučíně na brusírnou a leštírnu skla pocházejí již z roku 1866 a je pod nimi podepsán tachovský stavitel Johann Kraus starší. Přestavba byla sice realizována na náklady Alfréda II. Windischgrätze, ale je jasné, že k přestavbě nedošlo jen z důvodu změny orientace průmyslu. Ihned po dokončení prací byla totiž stavba pronajata firmě, kterou zosobňoval zejména Heinrich Kupfer (firma Heinrich Kupfer & Co).

▪ Rozmáchlý podpis Heinricha Kupfera na dokumentu z roku 1882.

▪ Plány na přestavbu vysoké pece na sklářský provoz z roku 1866.

Z dochovaných plánů je zřejmé, že původní vysoká pec byla radikálně snížena a ve vysoké budově v čele provozu byly vybudovány byty pro zaměstnance sklárny. Mimo toho vyrostla poblíž staršího provozu i nová budova sklárny čp. 73 a pro zaměstnance sklárny byly využity i okolní domy. Za povšimnutí stojí rovněž drobný detail a to, že plány byly signovány nejen stavitelem Johannem Krausem starším, ale rovněž starostou Mýta Georgem Adamem

Sporerem, který z pozice svého úřadu stavbu schvaloval. Tato skutečnost je dána tím, že v roce 1867 ještě neměla Lučina vlastní obecní samosprávu a byla pouze osadou obce Mýto.

Kdo by si chtěl udělat představu o tom, jak to v tehdejších sklářských provozech chodilo, nechtě si přečte první díl románové trilogie Norberta Frýda Vzorek bez ceny a pan biskup. Spisovatelův dědeček Moritz Emanuel Maier totiž v sedmdesátých letech 19. století v lučinské sklárně u Heinricha Kupfera pracoval. Ani sklářský průmysl se ovšem v Lučíně dlouho neudržel a na počátku 20. století již sklářské provozy přestaly fungovat. V roce 1906 byla dokonce zbořena i nově postavená budova sklárny. Tou dobou již vypršel pronájem Heinrichu Kupferovi (v některých

▪ Stav budovaných sklářských provozů při řece Mži z roku 1866. Vpravo již přestavěný objekt vysoké pece.

2

3

4

- 1) Fotografie obce z doby, kdy v ní ještě pracovaly sklářské provozy (1900).
- 2) Na pohlednici z roku 1916 je ještě velmi dobře vidět bývalý objekt vysoké pece a sklárny s novorománskou věží.
- 3) Pohlednice obce a nejbližšího okolí obce ze třicátých let 20. století. Dominanta nad obcí je kostel sv. Petra a Pavla v Milířích.
- 4) Osada Kamenička ležela od obce ve větší vzdálenosti „přes kopec“. To dokládá i opačné umístění věže milířského kostela na pohlednici z roku 1942.

pramenech se jako nájemce objevuje rovněž firma Kupfer a Glaser) a opuštěné průmyslové provozy se vrátily opět k tachovskému velkostatku. Nemělo tomu být ovšem na dlouho. Po vzniku Československé republiky byla zahájena pozemková reforma, která mimo jiné znamenala zábor velké části pozemků tachovského velkostatku, který v té době náležel Alfrédovi III. Windischgrätzovi. Velké panství postupně začalo být oklešťováno a některé části byly prodávány soukromým majitelům. Tento osud potkal i průmyslové objekty v Lučině soustředěné okolo řeky Mže. V roce

1925 uzavřel Alfréd III. Windischgrätz kupní smlouvu s Antonem a Wilhelmem Fleissnerovými, kteří měli dřevozpracující továrnu ve Svobodce a vedoucím jatek v Tachově Karlem Fleissnerem. Ti koupili bývalé průmyslové objekty, ale v té době již nestála nejen sklárna, ale žádná památka v té době nebyla ani po vysoké peci. Objekty bývalého hamru stály i nadále, i když po první světové válce byla stržena novorománská ústřední věž. Podoba obce, kterou dnes již známe pouze ze starých pohlednic, tak vykristalizovala až v poslední třetině 19. století s tím, že

nejvýraznější dominantou obce byly průmyslové provozy u řeky Mže a na sklonku století postavená budova školy.

Po roce 1848 a zrušení patrimoniální správy se Lučina (Sorghof) nestala, na rozdíl od okolních lokalit, samostatnou obcí v čele se starostou, ale byla podřízena obci Mýto. To však bylo s ohledem na velikost obce a zejména na její hospodářský význam neúnosné, a tak se v roce 1873 obec, spolu s osadou Kamenička (Steinhof), osamostatnila. Prvním starostou obce se stal Johann Junghans. Celá obec včetně osad se rozkládala na 289 ha velkém katastru, který svou rozlohou patřil mezi nejmenší v soudním okrese Tachov.

Jak je z tabulky 1 patrné, nejvíce obyvatel měla obec při sčítání obyvatel v roce 1869

a po prudkém propadu v roce 1880 se, o deset let později, dostal počet obyvatel na úroveň, na které již prakticky zůstal až do skončení druhé světové války. Co však významně rostlo, byl počet domů v obci, který se v letech 1869–1930 prakticky zdvojnásobil. I v období první československé republiky obec používala výhradně německý název Sorghof a odlehlá osada Kamenička byla označována jako Steinhof. Obec Lučina (Sorghof) se skládala z mnoha částí osad a i když některé postupně zanikaly, stále se v roce 1930 skládala z částí Flötz, Hammelberg, Sorghofský Mlýn (Sorghofer Mühle), Na Křížovatce (Kreuzwirthshaus), Račí Rybník (Krebsteich), Sorghof, Steinhut, Zeugmühle, Hollerwirthshaus, Steinhof a Zeislova Zahrada (Zeiselgarten).

▪ Tabulka 1 – Základní přehled o počtu obyvatel a počtu domů (za lomítkem) v letech 1869–1939.

	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1939
Lučina	517/44	451/50	510/55	516/59	550/73	537/73	524/86	624/–
Kamenička	177/13	90/14	94/14	89/14	88/15	91/15	78/15	
celkem	694/57	541/64	604/69	605/73	638/88	628/88	602/101	

▲ Mapa Lučiny a okolních osad pořízená v roce 1883. V dolní části mapy je zachycena odlehlá osada Kamenička (Steinhof).

▶ Budova školy uprostřed obce Lučina zabývala provoz slavnostním vysvěcením 23. října 1892.

Jak již bylo výše zmíněno, obec neměla vlastní církevní samosprávu a i obecní samosprávu získala až později, na rozdíl od okolních obcí. Je tedy zřejmé, že v obci nebyla ani škola a děti z Lučiny a dalších osad navštěvovaly školu v Milířích. Úvahy o získání vlastní školy mohly být zahájeny až po osamostatnění Lučiny od Mýta a ustavení vlastního obecního zastupitelstva. Intenzivní jednání vedoucí ke zřízení vlastního vzdělávacího ústavu v obci započala v polovině osmdesátých let 19. století. Uvažovalo se o otevření expozitury milířské školy v Lučině a dokonce i o přeškolení ke Svobodce spojené opět se zřízením expozitury. Nakonec bylo ovšem rozhodnuto, že Lučina přece jen získá vlastní školu a od 1. ledna 1892 byla zřízena v obci samostatná škola. Lučinská škola byla hned od počátku dvoutřídní a byla u ní systemizována místa učitele a řídicího učitele. Vzhledem k tomu, že rozhodnutí padlo na jaře 1891, začaly okamžitě přípravy na vybudování nové školní budovy. Stavební pozemek sice získala obec darem od Alfréda III. Windischgrätze ještě v téže roce, ale i přes překotné přípravy bylo jasné, že zahájení vyučování proběhne v provizorních podmínkách (nakonec byl vybrán dům čp. 22). Každá škola musela být spravována místní školní radou a ta byla zvolena na konci listopadu 1891. V jejím čele stál tehdejší starosta obce Wenzl Kroha a dále byly jejími členy milířský farář P. Eduard Kohout, první řídicí učitel Franz Engel, zástupce vyslali oba virilisté (velkostatek Tachov a firma Kupfer a Glaser) a také lučinské obecní zastupitelstvo (pekař Johann Frank, řezník Johann Radl a mlynář Franz Steiner). Prvním řídicím učitelem lučinské školy byl jmenován dosavadní řídicí učitel v Mýtě Franz Engel a na sklonku roku 1891 k němu přibyla industriální učitelka Barbara Heinz. Vyučování s 89 žáky bylo sice zahájeno pouze v provizorních podmínkách, ale na jaře 1892 již byla tachovským stavitelem Johannem Krausem zahájena stavba školy. Ke slavnostnímu vysvěcení nové budovy čp. 58 došlo již

23. října 1892 a od té doby docházely lučinské děti do moderní školy uprostřed obce. Do školního roku 1892/1893 navíc vstupoval v plné síle i učitelský sbor, který byl doplněn o dalšího učitele Johanna Krause.

▪ *Tabulka 2 – Statistika školy v Lučině.*

	řídicí učitel	ostatní učitelé
1894	Franz Engel	Johann Kraus, Barbara Heinz
1914	Karl Tiersch	Alois Marsch
1925	Hans Gail	Josef Herrmann
1933	Karl Kroha	Anton Spotka, Hildegarda Lenz, Anna Moser
1938	Alois Marsch	Karl Tiersch

Žádné další veřejné instituce již v obci nebyly a nízká byla rovněž spolková angažovanost místních obyvatel, když v ní působili pouze dobrovolný hasičský spolek a místní sdružení Svazu Němců v Čechách, v jehož čele stával většinou některý z učitelů. Oba spolky však vznikly až ve 20. století a přestože se obyvatelé pokoušeli založit i další, zůstaly osamoceny.

Lučina (Sorghof) byla po celé 19. století průmyslovou obcí. Se zánikem skláren sice větší průmysl na čas z obce zmizel, ale v období první československé republiky se vrátil v podobě soustružen, výroben forem a podniků na zpracování perleti. Mimo to se v obci nacházeli samozřejmě i příslušníci různých řemesel a obchodníci. Konkrétně se v roce 1935 jednalo o 2 pekaře, 6 obchodů s mäslem a vejci (spíše se jednalo o prodejce potravin), 2 prodejce lahvového piva, 2 řezníky, 1 holiče, 3 hostince, 2 obchody se smíšeným zbožím, 1 konsum, 1 malíře, 1 mlynáře, 1 kováře, 1 krejčího, 1 švadlenu, 1 klempíře, 1 trafik a konečně 1 truhláře. Řemeslníky a obchodníky doplňovali, v jiných obcích zřídka vidění, dva kapelníci. Při skladbě řemesel je jasné, že někteří se nacházeli ve více kategoriích, neboť bylo běžné, že hostinský byl zároveň řezníkem.

SORCHOF. Obec. (Přisl. Steinhof.) Okr. úřad u okr. soud Tachov. Kraj. soud Cheb. 650 obyv. (6 km) Tachov. Tachov — Barnau (Bavorsko), Tachov — Nový Losimthal, Halže.

Pekaři — Bäcker
Frank, Jos. — Stelzer, Jos.

Máslo a vejce (Obchody)
Utěr u. Eier (Handlungen)
meier, Anna — Schneider, Ka-

SORCHOF. Gem. (Dazugeh. Steinhof.) Bez.-Beh. u. Bez.-Ger. Tachau. Krs.-Ger. Eger. 650 Einw. (6 km) Tachau, Tachau — Barnau (Bayern), Tachau — Neu-Losimthal, Hals.

harina — Schneider, Margarete — Stich, Barbara (Steinhof) — Wickl, Franz — Zwerenz, Anna.

Soustružníci — Drechsler
Gruber, Johann.

Pivo lahvové (Obchody)
Fiaschenbier (Handlungen)
pl, Jos. — Schmidt, Georg (Steinhof).

Azníci — Fleischer
Eckert, Josef — Junghans, Wzl.

Formy (Výr.) — Formen (Erz.)
Böhm, Joh. — Junghans, Jos. W. P. 65.523.

Hořáci — Friseurs
Verns, Franz.

Hostince — Gasthäuser
Eckert, Josef — Gebert, Alfred — Junghans, Wenzel.

Smišené zboží — Gemischtwaren
Obchody Handlungen
Frank, Jos. — Schneider, Joh.

Dřevěné zboží (Výroba)
Holzwaren (Erzeugung)
Fleissner, A. & W. — Janka, Jos.

Kapelníci — Kapellmeister
Härtl, Wzl. — Kaseckert, Joh.

Konsum. spol. — Konsumvereine
Konsumverein Sorchhof.

Malíři (pok.) — Maler (Zimmer)
Pfeil, Joh.

Mlýny — Mühlen
Steiner, Joh.

Parleťové zboží (Výroba)
Parlmutterwaren (Erzeugung)
Degmann, Jos. — Schneider, Ant.

Kováři — Schmiede
Härtl, Jos.

Krejčí — Schneider
Pfeil, Jos.

Svadbeny — Schneiderinnen
Frötschl, Karoline.

Klompíři — Spengler
Brunner, Joh.

Trafiky — Tabaktrafiken
Härtl, Karl.

Truhlíři — Tischler
Stich, Wenzel.

S ohledem na velikost obce neřešila příslušná četnická stanice v Halži mezi místními obyvateli větší zaznamenání-hodné problémy. Samozřejmě se vyskytovala udání na práci bez příslušného živnostenského listu, či v té době běžné kontroly dodržování předpisů při zábavách. O tom svědčí i oznámení četnické stanice v Halži, že při zábavě konané v hostinci Wenzela Junghanse čp. 57 16. října 1927 přistihl strážmistr Rudolf Karas čtyři dívky, které ještě nedovršily 16 let věku a dále rodiče, kteří s sebou měli čtyři, resp. dva roky staré děti. Po vyzvání všichni hostinec ihned opustili, takže zůstalo jen u oznámení Okresní správy politické v Tachově. Obdobně byl v roce 1928 udán i další hostinský Alfred Gebert z čp. 41, náležejícího k samotě Na Křížovatce (Kreuzwirthshaus). V jeho případě šlo o neoprávněné obchodování s dobytkem, když v Pavlově Studenci koupil 6 prasat, která následně bez živnostenského oprávnění prodal dále.

Poklidný život pro občany Lučiny, která stále ještě nesla německý název Sorchhof, skončil v roce 1945.

1) Informace o Lučině v Adresáři republiky Československé z roku 1935.

2) Hostinec Wenzela Junghanse čp. 57 před rokem 1918.

3) Hostinec Alfreda Geberta čp. 41 (Kreuzwirthshaus) po roce 1918.

	podzim 1945	12/1945	12/1946	1948	2/1949	1950	1960	1970
Lučina	601	568	97	133	133	180/115	216	170/42

▪ *Tabulka 3 – Počty obyvatel po 2. světové válce.*

Po obsazení území americkou armádou a obnově Československé republiky ztratilo německé obyvatelstvo žijící v obci státní občanství a došlo rovněž k plošné konfiskaci majetku. Odsuno provedené v roce 1946 pak obec prakticky vyvylidnila (což dokládá tabulka s počty obyvatel) a započala nová etapa života obce.

Z tabulky je zřejmé, že život v obci sice úplně neustal, ale rozbíhal se jen velmi pomalu.

I po roce 1945 měla Lučina svoji samosprávu a již 18. října 1945 byl jmenován prozatímním zmocněncem pro vedení obecní agendy Jaroslav Zavoral. Ten měl na starosti ještě sousední obce Oboru a Milíře, které na tom byly, co se týče nových osídlenců, ještě hůře. V obci ale až do odsunu současně fungoval poslední německý starosta Franz Josef Beer. Místní správní komise pro obec Lučinu a Oboru byla v obci ustavena 7. července 1946, řádný místní národní výbor pak v roce 1949. Tou dobou již obec opustila původní německé jméno Sorghhof a byla v roce

1948 přejmenována na Lučinu. V letech 1950–1960 byla Lučina dokonce sídlem matričního obvodu, do kterého náležely obce Branka (Jalový Dvůr), Halže, Lučina, Milíře, Obora, Pavlův Studenec, Svobodka a Výšina. V obci byla v roce 1947 znovuotevřena škola a dokonce byla od 1. září 1950 v obci zřízena škola mateřská. Ta vypomáhala zejména lučinským ženám pracujícím povětšinou ve státním statku.

Na základě těchto informací by se zdálo, že obec začíná prosperovat a že ji čeká lepší budoucnost. Odlišný pohled ovšem nabízí tzv. Vyšetřovací arch pro seznam míst vyhotovený pro první poválečné sčítání obyvatelstva uskutečněné v roce 1950. Většina domů v místních částech byla neobydlena a byla určena ke zboření. Jedinou místní částí, která obydlena zůstávala (samozřejmě mimo samotné Lučinu) byla místní část Na Křížovatce (Kreuzwirthshaus) a jeden dům v místní části Hammelberg. Ještě v roce 1960 se zdálo, že se obec bude rozvíjet i nadále.

▪ *Výřez z Vyšetřovacího archu pro seznam míst obce Lučina z roku 1950 přinářející seznam všech bývalých místních částí včetně čísel popisných, která k nim náležela.*

Tato obec měla v roce 1930			Tato obec měla v roce 1930		
osady	místní části		osady	místní části	
	název	místopisný ráz		název	místopisný ráz
Kamenička	Kollanitzshaus	hofnec	2. 1930 14. 12.		
(H. Krenhof)	Kamenička	ves	1. 1930 14. 12.		
Lučina	Kaisertum Zahrada	jevnoll. stou	0		
(H. Inglof)	Helm	"	0		
	Hammelberg	ves	2. 1930 14. 12.		
	Obora	ves	1. 1930 14. 12.		
	Na Křížovatce	hofnec	2. 1930 14. 12.		
	Na Světci	mlýn (pota.)	1. 1930 14. 12.		
	Sorghofský mlýn	"	1. 1930 14. 12.		
	Horní hřeben	ves	1. 1930 14. 12.		
	Kamenička	mlýn	1. 1930 14. 12.		
	mlýn 60	jevnoll. stou	1. 1930 14. 12.		

V té době totiž probíhala velká integrace místních národních výborů a do správy obce Lučina byly zařazeny bývalé samostatné obce Milíře, Mýto, Obora, Svobodka a osady Dolní Výšina a Zadní Milíře. O několik let později již bylo vše jinak. V polovině šedesátých let bylo rozhodnuto o výstavbě přehradní nádrže, která měla zásobovat pitnou vodou nejen Tachov, ale i obce v okolí. Výstavba nádrže zároveň souvisela s rozhodnutím vlády postavit poblíž Tachova velký závod na zpracování umělých hmot, pozdější Plastimat.

Barvitě líčení výstavby přehradny a s tím související likvidaci obce přináší kronika obce Milíře, která je k dispozici na www.portafontium.cz. První informace o uvažované výstavbě přehradny zapsal kronikář obce Eduard Couf v zápisech za roky 1966–1967. Tehdy již bylo víceméně jasné, že přehrada zatopí dolní část obce, tedy včetně dřívějších průmyslových provozů. Zároveň byla již v té době zahájena výstavba čistírny vody u Svobodky. Další zápisy vedené od roku 1971 již do milířské kroniky zapisovala Marie Faistová, která se jako dítě nastěhovala v roce 1947 do Lučiny a po absolvování Pedagogické školy v Plzni učila na školách v tachovském okrese. Shodou okolností to byla právě ona, která učila na škole v Lučině v době demolice obce a díky tomu, že měla k obci blízko, zanechala v kronice osobně laděné svědectví o její likvidaci. Již v retrospektivně dopsaných zápisech za roky 1967–1971 kronikářka uvedla, že projekt byl sice několikrát přepracován, ale stavba již byla v té době zahájena a první obyvatelé Lučiny se stěhovali do okolních obcí. Zejména se jednalo o Studánku (tam se přestěhovalo i vedení lučinského hospodářství státních statků), Lesnou, Halži, Svobodku, Mýto, Oboru a samozřejmě i Tachov. Rovněž je v kronice zmíněn nález učiněný v místě kovárny státního statku, při jejíž demolici byl nalezen základ „pece na tavbu železa. V této kameně pánuví byla objevena asi 1 m silná vrstva roztavené železné rudy“. V roce 1971 došlo rovněž k další významné změně související se

stavbou přehradny, kdy po téměř 100 letech opět Lučina ztratila samostatnost, a sídlo místního národního výboru se přeneslo do nedalekých Milířů.

Stěhování obyvatel probíhalo i v dalších letech a prázdné domy dočasně zabydlovali lesní dělníci, kteří museli odtěžit dřevo z plánované přehradny, resp. poté vysázet nové porosty na jejím budoucím břehu. Zároveň již probíhaly demolice prázdných domů, buďto zaměstnanci vodních staveb či přímo občany, kteří si bouračky mohli koupit na stavební materiál. Paradoxně v Lučině stále fungovala škola, byť v roce 1972 kronikářka uvedla, že z Lučiny nebyl v tomto roce žádný žák. Do školy dojížděly děti z Milířů, Obory, Svobodky a Mýta, kde již školy nebyly. Zápis o škole v roce 1972 je zakončen následovně: *„Jsme tady jako vytržení ze světa. Učíme děti mezi ssutinami a prázdnými pustými domky“*. Samotný zánik školy o rok později je líčen neméně expresivně: *„Základní devítiletá škola v Lučině zanikla v červnu letošního roku. Ještě před koncem školního roku jsme byli odpojeni z elektrického vedení, takže jsme byli docela odříznuti od světa. Již zjara byla budova jako taková prodána na stavební materiál a majitel toho netrpělivě čekal, až školu opustíme... Poslední den školního roku, rozdávání vysvědčení, se konal v prázdných učebnách bez nástěnek, obrazů, lavic a kateder. Žáci i učitelky stáli, neboť nebylo na co si sednout. Hned druhý den začal majitel budovu bourat a do 14 dnů byla škola srovnána se zemí“*. Veškerý mobiliář školy byl převezen do Halže, kam měly nadále chodit děti ze vsí příslušných před rokem 1973 do školy v Lučině.

Vzhledem k tomu, že škola stála uprostřed Lučiny, měla kronikářka velmi dobrý přehled, jak likvidace obce probíhala: *„Viděla jsem bourání domku, v kterém jsem vyrostla, vilku mých rodičů v sousedství školy. Okolo celé domu natáhli ocelové lano a vojenské auto popojelo. Dům takto podříznut se sesul“*. Obec se v roce 1973 prakticky vyliidnila a zůstávalo zde pouze několik jednotlivců.

Bez elektřiny a jakéhokoliv spojení se světem ve vsi bydlel ještě nějaký čas bývalý ředitel lučinské školy Václav Mikolášek s manželkou a poslední z obce odcházel Vojtěch Pašek, který obýval bývalý mlýn v lese za Lučinou. Podle sdělení kronikářky se odstěhoval až v září 1975, „*kdy už mu voda dosahovala na dvůr*“. Přehrada sama byla dokončena v roce 1975 a byla postupně napuštěna.

Přestože se Lučina ve statistických lexikonech objevuje dodnes, je v nich uváděna pouze jako lokalita bez domů i obyvatel. V tomto díle našeho putování po zaniklých místech Českého lesa však není nutné končit takto smutně. Jednak již přehrada zapadla do okolní krajiny a prakticky nikdo by zde nehledal zaniklou obec s velkými průmyslovými provozami, ale hlavně Lučina nezanikla celá. Jeden dům likvidaci obce díky své odlehlosti přežil. Vzhledem k tomu, že dnes nese číslo popisné z Obory, nikdo by v něm poslední dům zaniklé Lučiny nehledal. Jednou z jejích nejodlehlejších částí bývala vždy samota Na Křižovatce (Kreuzwirthshaus). Sestávala se ze dvou domů – čp. 41 a 42 – ale dům číslo 41 byl pro svou zchátralost před rokem 1951 zbořen. Poslední lučinský dům však udržel nejen

kontinuitu lokality, ale rovněž kontinuitu osídlení, což v Českém lese bývá výjimečné. Poslední němečtí majitelé této samoty, která sloužila jako hostinec a hospodářství, Alfréd a Anna Gebertovi v Československu po roce 1946 zůstali, na rozdíl od ostatních obyvatel obce. Alfréd Gebert byl již od roku 1941 v léčebně a tak hospodářství i hostinec obstarávala jeho manželka Anna, která na podzim 1945 spolu s dcerou Gertou v domě čp. 42 bydlela. To, že rodina zůstala v Československu, souvisí nepochybně s tím, že se do rodiny přiznal Čech Bohuslav Turner. V roce 1950 bylo Anně Gebertové vráceno československé státní občanství a o dva roky později byla zrušena i konfiskace majetku. Článek tak můžeme uzavřít radostnou preambulí výměru ONV o Tachově o zrušení konfiskace: „*Nový vládní režim v ČSR uznává však práci svých spoluobčanů německé národnosti, kteří se zúčastní budovatelského úsilí čl. lidu na výstavbě jejího lidově demokratického řádu a oceňuje je tím, že podle zásad daných Ústavou a směrnicí, vylučuje z konfiskace ty části původně konfiskovaného majetku, které slouží k běžné potřebě pracujících občanů*“.

ZPRÁVY

SPRÁVY

Motýlům se nedařilo

V letošním kalendáři „Poďte s námi do přírody“ bylo plánováno hned několik „motýlích“ exkurzí pod vedením zooložky Zuzany Blažkové (AOPK ČR - RP Správa CHKO Český les). Bohužel jarní deště překazily všechny kromě jediné, a to na louky u Svaté Kateřiny. Ti šťastlivci, kteří na ni přišli, byli nejvíce překvapeni, že ne každý modrásek je modrý a ne každý bělásek je bílý.

📷 L. Koryťáková Nováková

Petr Mudra

Zajímavé rostliny Českého lesa a jeho podhůří: **vřesovec pletový**

V letošním putování za nevšedními rostlinami Českého lesa opustíme na okamžik důvěrně známé pásmo pohraničních vrchů a sestoupíme do mírně zvlněné krajiny v jeho podhůří, abychom se ocitli přímo v srdci Tachovska a Domažlicka. Krajina se nám před očima rychle mění. Souvislá lesní pokrývka ustupuje rozsáhlým polním celkům, spleť síti lidských sídel a mnoha dalším atributům soudobé kulturní krajiny. Stinné bukové lesy nahradí světlé, pryskyřiči provoněné borové lesy, které se na některých

místech staly útočištěm našeho protagonisty – vřesovce pletového. Vzhledem k nápadnému zbarvení květů a pospolitému výskytu je rostlina v době květu skutečně nepřehlédnutelná. Neotřelý vzhled však není jedinou předností druhu. Ten je zajímavý také svou ekologií či rozšířením, které je téměř výlučně omezeno na západní část našeho státu. Kromě roztroušených seskupení lokalit v prostoru mezi západním křídlem Krušných hor a prahem Plzeňské pahorkatiny jsou již známy jen sporadické výskytu v oblasti

▪ Stráně v údolí řeky Mže u Pavlovic se zbytkovými populacemi druhu, foto P. Mudra.

Šumavsko-novohradského podhůří (jižní Čechy) a v Moravském podhůří Vysočiny (jižní Morava). Z rostlinně-zeměpisného (fyto geografického) hlediska je vřesovec pleťový typickým zástupcem perialpské květeny, tj. skupiny nebo proudu rostlin, které na naše území imigrovaly od jihu až jihozápadu z refugií v Severních vápencových Alpách. V tom ohledu je zajímavé, že zatímco v Alpách se druh chová jako vyhraněný kalcifyt (vápnomilná rostlina), na západním okraji části České kotliny roste s výjimkou hadců, takřka výlučně na kyselých substrátech. Klášterský (1954) míní, že na území západních Čech druh pronikl přes níže položené části Českého lesa a Smrčín. Je to ovšem záležitost velmi vzdálené minulosti, neboť výše citovaný autor předpokládá, že druh se počal šířit na našem státním území již během 1. a zvláště pak 2. glaciálu (doby ledové). Pokud dosadíme tuto informaci do časové škály, zjistíme, že vřesovec pleťový je součástí naší flóry kontinuálně několik set tisíc let, což je s ohledem na dramatické poměry klimatu ve čtvrtohorách jistě pozoruhodné.

Vřesovec pleťový je podobně, jako veřejnosti daleko známější vřes, stálezelený keřík s poléhavými větvičkami, dorůstající v optimálních podmínkách výšky 20–40 cm. Zhruba 7 mm dlouhé, jehlicovité, lysé a na okrajích jemně pilovité listy jsou uspořádány ve čtyřčetných přeslenech. Nápadné narůžovělé až karmínově červené květy jsou nahloučeny ve vrcholových hroznech v terminální části vystoupavých květonosných prýtů. Úzce zvonkovitá koruna zůstává kolem dozrávajícího semeníku i po odkvětu. Oproti zmíněnému vřesu rozkvétají keříky vřesovce záhy z jara, za mírných zim, které se v poslední době stávají víceméně pravidlem, lze však nalézt rozkvétající vřesovce již na sklonku února.

▪ Detail kvetoucí rostliny, foto P. Mudra.

- ▲ *Typický biotop vřesovce pletového, Pavlovice, foto P. Mudra.*
- ▶ *Svahový bor s vřesovcem pletovým v povodí říčky Suché, foto P. Mudra.*

Přestože nejbohatší populace vřesovce pletového se v západních Čechách nacházejí na hadcovém hřebeni v CHKO Slavkovský les, s rostlinou se můžeme setkat i v některých rozsáhlejších borových komplexech na Tachovsku, případně i jižněji položeném Domažlicku. Pravda, nalezení druhu vyžaduje jisté úsilí, neboť rostlina již nemá v těchto končinách souvislé rozšíření. Svou roli hraje také nesporný fakt, že v letním období, které přivábí do lesů zdaleka nejvíce návštěvníků, je již rostlina poměrně obtížně vystopovatelná. Na Tachovsku vřesovec vytváří tři nesouvislé enklávy, jež fytogeograficky přísluší Tepelským vrchům a přilehlé centrální části Tachovské brázd. Pokud toto schéma převedeme do srozumitelnějšího jazyka, můžeme oblasti s výskytem vřesovce vymezit následujícím způsobem: 1. část hluboce zaklesnutého údolního systému Úterského potoka v prostoru mezi Potínem a Pakoslaví, 2. část průlomového údolí řeky Mže v úseku mezi Ústí nad Mží a Ošelínem, včetně navazujícího podružného výskytu v povodí říčky Suché, 3. část potočního systému Výrovského potoka s navazujícími partiemi peneplénu

Plasské pahorkatiny, vymezeného spojnici obcí Holostřevy – Benešovice – Brod u Stříbra – Tuněchody – Borovany. Na sousedním Domažlicku se pak vřesovec vyskytuje výlučně v severovýchodní části okresu zhruba v prostoru mezi Staňkovem a Holýšovem, přičemž tato oblast již představuje samotný jižní okraj západočeské arely druhu. Zcela výjimečně byl druh zaznamenán také v Českém lese. Jde však o izolovaný výskyt na samotném severním okraji pohorí mezi obcemi Salajna a Palič.

Co se týče biotopové preference, druh je úzce spjat s borovými lesy a jeho výskyt poměrně spolehlivě indikuje přirozené zastoupení borovice v lesních společenstvech daného území. Zatímco ve Slavkovském lese je místy dominantní složkou bylinného patra tamních hadcových borů, na Tachovsku je jeho výskyt o poznání skromnější. Zde vystupuje ve společnosti dalších kyselomilných rostlin v druhotných kulturních fázích brusnicových borů, ojediněle byl zaznamenán v plášťových společenstvech, případně v náhradní vegetaci povahy brusnicových vřesovišť. Geologickým substrátem jsou u naprosté většiny

tachovských lokalit granitoidní horniny (různé formy žuly).

Bohužel se zdá, že současná doba příliš vřesovci nesvědčí. Mudra (2019) provedl důkladnou inventarizaci známých výskytů na Tachovsku a dospěl k závěru, že druh má ve sledovaném území poměrně vážné existenční problémy, což doložil ztrátou významné části lokalit (cca 65 %), poměrně drastickým snížením velikosti zbylých lokalit a povážlivým snížením vitality rostlin. Např. u většiny navštívených lokalit byla pozorována jen omezená tvorba květů, takže druh je odkázán na vegetativní rozmnožování, byť nelze zcela vyloučit, že se na sníženém efektu kvetení v roce 2019 mohlo podepsat i extrémní sucho z předchozí vegetační sezóny. Drtivá většina borových lesů, v nichž vřesovec roste, jsou starší porosty. Ty pozvolna spějí do mýtiného věku a jejich perspektiva je při standardní lesopěstitelské praxi s využitím holosečné obnovy krajně nejistá. Samotný vřesovec přežívá na vytěžených plochách jen výjimečně, zpravidla je rychle vytěšňován nitrofilními či jinými konkurenčně zdatnějšími druhy, může však být eliminován i záměnou edifikační dřeviny, celoplošnými úpravami půd nebo jen jejich mechanickým narušením v rámci předsadbních úprav. Intenzifikace lesního hospodaření však zřejmě nebude jediným (a možná dokonce ani rozhodujícím) faktorem, který stojí za generálním ústupem vřesovce z borových lesů na Tachovsku. Podle na první pohled nápadně snížené zdatnosti druhu lze předpokládat, že ve hře bude tedy ještě nějaký další faktor či faktory. Tájek a Janovský (2016) dospěli za pomoci mnohorozměrné statistické analýzy a řady experimentů k závěru, že za úbytkem kvetoucích vřesovic v NPP Křížky (CHKO Slavkovský les) stojí přemnožená jelení zvěř, zvláště pak nepůvodní jelen sika. Vliv herbivorů tak může nepochybně významně omezit reprodukci druhu a při vyšší koncentraci zvěře pak může

hromaděním exkrementů způsobit těžké poškození mateřských biotopů (eutrofizace). Není však pravděpodobné, že by vliv zvěře měl stejně silně devastující účinky na všech nebo alespoň většině navštívených lokalit, tím méně, že by stál i za plošnou redukcí výskytu na lokalitách. Čistě hypoteticky nelze vyloučit ani ovlivnění fyziologických procesů rostliny přes ektomykorhizní kořenový systém (taxon má erikoidní mykorhizu) např. v důsledku chronického poškození lesních půd okyselenými srážkami, v nichž recentně imisní tok síry zastoupily imise NO_x. Odpověď na tyto otázky by měl poskytnout další výzkum. Nám nezbyvá než doufat, že se ochraně přírody a krajiny podaří nalézt konsensus v problematice vhodného způsobu obhospodařování alespoň vybraných borových porostů s vřesovcem tak, aby z krásy této památné rostliny mohla potéžit své smysly i budoucí pokolení.

Použitá literatura:

- Anonymus (1971): Fytogeografický atlas Západočeského kraje I. – Acta Ecol. Natur. Region., Praha, 3–4:91–103.
- Grulich V. a Chobot K. [eds.] (2017): Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Cévnaté rostliny. – Příroda, Praha, 35: 1–178.
- Klásterský I. (1954): Vřesovec (*Erica carnea* L.), jeho rozšíření a význam pro otázku původnosti západočeských borů. – Cas. nár. Mus., Praha, sect. natur., 123: 195–203.
- Křísa B. (1990): Erica L. – vřesovec. – In: Hejný S. a Slavík B. [eds.], Květena ČR. Vol. 2. – Academia, Praha.
- Maloch F. (1913): Květena v Plzeňsku. – 316 p., Plzeň.
- Maloch F. (1935): Rostlinné útvary a společenstva v domažlickém okrese. II. dílu Květeny Plzeňska, část 7. – S dodatkem o houbách od řed. V. Melzera. – 60 p., Plzeň.
- Mudra P. (2019): Aktualizace výskytu vřesovce pletového (*Erica carnea* L.) v borových lesích na Tachovsku. – 26 p., ms. [depon. in: autor et Knihovna ČSOP, Praha].
- Nový P. (1979): Chráněné rostliny Tachovska. – Mládež a Kult., Tachov, Ser. Natur., Fasc.2:1–67, fig., photo.
- Nový P. a Prach K. (1976): Poznámky ke květeně Tachovska. – Sborn. Západočes. Muz., Plzeň, Přír., 16: 1–55.
- Pladias – databáze české flóry a vegetace, www.pladias.org
- Tájek P. a Janovský Z. (2016): Proč na Křížkách kvete méně vřesovec? – záhada vyřešena. Arnika, 2016/2: 30–31.

Kamil Holý a Kateřina Marková

Růžové žlabatky v Českém lese

Žlabatky patří mezi blanokřídlý hmyz (Hymenoptera) se zajímavou biologií. Larvy jejich předků se vyvíjely uvnitř těla jiného hmyzu, což je zachováno u příbuzných čeledí pažlabatkovití (Figitidae) a Ibaliidae (nemají české jméno), ale vlastní žlabatky čeledi Cynipidae přešly na fytofágní způsob života a specializují se na vytváření hálek na různých rostlinách. Háčky na rostlinách vytvářejí i jiné čeledi hmyzu, např. bejlomorky, pilatky a nosatci. U pilatek a nosatců se hálkotvorný způsob života vyvinul pouze u malé části rodů nebo druhů.

Taxonomicky se žlabatky dělí na pět tribů (triby jsou taxonomické skupiny uvnitř čeledí), které se kromě morfologických znaků vyznačují i odlišnou biologií. Hostitelem druhově nejbohatšího tribu Cynipini jsou duby (*Quercus spp.*), ale na introdukovaném dubu červeném (*Q. rubra*) je budete hledat marně, na něm se žádný náš druh vyvíjet nedokáže. Aylacini se vyvíjejí na různých bylinách, Pediaspini na některých javorech (*Acer spp.*) a Synergini zvolili jinou strategii, místo tvorby vlastních hálek se vyvíjejí v hálkách svých příbuzných, které buď nijak neomezují,

▪ *Žlabatka růžová, foto L. Hudík.*

1

2

3

- 1) Hálka žlabatky růžové – býv. Valtířov, foto K. Holý.
- 2) Hálka žlabatky šípkové – Vranov, foto K. Holý.
- 3) Nejvyšší početnost žlabatky růžové v CHKO Český les byla zjištěna jihozápadně od obce Rybník, foto K. Holý.

nebo je mohou naopak zahubit. Takovéto druhy označujeme jako inquilini (z latinského inquilinus – podnájemník). V tomto článku se budeme věnovat pouze druhům z tribu Diplolepidini, tvořící háčky na nadzemních částech růží (*Rosa* spp.).

Trib Diplolepidini je u nás zastoupen pouze rodem *Diplolepis* s pěti druhy. Kromě žlabatky šípkové (*Diplolepis mayri*) jsou ostatní druhy hojné až velmi hojné od nížin do vyšších poloh, kde jejich rozšíření limituje výskyt hostitelských rostlin. U žlabatek se početnost mění z roku na rok, jeden rok může být druh velice hojný, v dalším roce se nemusí téměř vyskytnout. Výskyt je zpravidla shlukový – často pouze na jednom keři, kdy všechny háčky mohou pocházet pouze od jedné samice. Proto je třeba při sledování početnosti populace prohlédnout za stejný čas

více rostlin na jedné lokalitě, než důkladně prohlédnout všechny listy na jednom velkém keři. Pro objektivní posouzení celkové početnosti populace je nutné provádět monitoring více let nebo s odstupem několika let, aby se snížila variabilita způsobená meziročními výkyvy. U žlabatky růžové a šípkové, které zůstávají na výhonech do dalšího roku, je možné provádět monitoring i v zimním období, kdy jsou háčky na odlisťeném keři dobře viditelné.

Všechny druhy mají pouze jednu generaci v roce. Přezimuje larva nebo kukla uvnitř háčky, dospělci se líhnou na jaře. Háčku opouštějí kruhovým otvorem, který vykoušou pevnými, chitinózními kusadly. Dospělé žlabatky jsou drobné (2–4,5 mm), černě zbarvené s červenou kresbou. Určování dospělců je obtížné, ale diagnostika podle háček je snadná

a spolehlivá. Háčky žlabatky růžové a šípkové jsou velké až několik centimetrů, v každé hálce se může vyvíjet až několik desítek larev a pokud vyrůstají z výhonu, zůstávají na keři několik let. Háčky ostatních druhů od konce léta postupně opadávají, buď samostatně, nebo spolu s listy a řapíky. U žlabatky druhu *D. spinosissimae* je v hálce jedna až několik larev, u žlabatky kuličkové a ostnitě je v hálce pouze jedna larva.

Žlabatka růžová (*D. rosae*) – háčky do velikosti pěsti, silně ochlupené, chlupy dlouhé, rozvětvené, zpočátku zelené, později načervenalé, stáří se zbarvují do hněda. Háčka této žlabatky se nazývá bedeguár, což znamená „přinesl vítr“. Název nejspíše odkazuje na skutečnost, jak si lidé v dávné minulosti vysvětlovali přítomnost tohoto nápadného útvaru na růžích. Háčky vytvářené na listech či plodech jsou výrazně menší než na větvích a na podzim opadávají. V zimním období je mohou vyklouvat ptáci. Staré háčky s obroušeným ochlupením jsou podobné háčkům žlabatky šípkové, ale vždy se najde v záhybech zbytek chlupů, které je bezpečně odliší. Žlabatka růžová je nejběžnějším druhem v Českém lese.

Žlabatka šípková (*D. mayri*) – háčky podobné na žlabatku růžovou, ale na povrchu pouze s krátkými trny do 3 mm délky, které se nevětví. V České republice se vyskytuje vzácně

v teplých oblastech, proto je výskyt v Českém lese překvapivý. Háčky byly nalezeny na pěti lokalitách mezi Caparticemi a Bělou nad Radbuzou, jednotlivě i v počtu více hálek na lokalitu, což představuje v současné době nejpočetnější populaci na našem území. Byla nalezena pouze jedna loňská háčka, ostatní jsou z letošního roku, což naznačuje šíření druhu. Bude zajímavé sledovat s odstupem několika let, zda se jedná o stabilní populaci nebo došlo vlivem nadprůměrně teplých let pouze ke krátkodobému uchycení a s časem z oblasti vymizí.

Žlabatka kuličková (*D. eglanteriae*) – hladké, kulaté háčky do velikosti 6 mm jsou na spodní i vrchní straně listu. Zpočátku zelené, později se mohou barvit do červena. I tato žlabatka byla v Českém lese zjištěna.

Žlabatka *D. spinosissimae* – nemá dosud české jméno, vytváří dvě formy hálek. Na většině druhů růží je háčka nenápadná, nepravidelného tvaru do velikosti 7 mm, nachází se uvnitř listu nebo řapíku, které zdurí. Na růži bedrníkolisté (*Rosa spinosissima*) jsou háčky výrazně větší a nápadně červeně zbarvené. Růže ani háčka tohoto typu nebyla v CHKO Český les zjištěna.

Žlabatka ostnitá (*D. nervosa*) – háčka podobná na žlabatku kuličkovou, ale na povrchu má silné ostny. Dosud v Českém lese nezjištěna,

Háčky hmyzu (zoocidie)

Háčka je novotvar, kterým rostlina reaguje na přítomnost cizího organismu. Vzniká na různých částech rostlin působením fytohormonů. Samice klade vajíčka na/do mladých, rostoucích pletiv, které se působením chemikálií nadměrně množí, buňky zvětšují svůj objem a vytvářejí často druhově specifický tvar háčky.

Účelem háčky je poskytnout nedospělým stádiím ochranu před nepříteli a nepřízní počasí, modifikované pletivo vnitřní strany háčky poskytuje larvě kvalitní potravu (oproti zdravému pletivu je často měkčí, houbovitě, s vyšším obsahem vody a živin). Pokud larva předčasně uhynie nebo je napadena parazitoidem, přestane vylučovat hormony nebo jejich produkci výrazně omezí, což vede k zastavení růstu háčky, která předčasně zaschne nebo vznikne netypický tvar, znesnadňující identifikaci.

V Evropě je okolo 5–6 tisíc druhů háčkotvorného hmyzu. Unikátnosti hálek si povšimli naši předci, kteří je využívali např. v lidovém léčitelství, k výrobě inkoustu, barvení látek a činění kůží.

- 1) Loňská hálka žlabatky šípkové, foto K. Holý.
- 2) Hálka žlabatky *D. spinosissimae* – Železná, foto K. Holý.
- 3) Hálka žlabatky kulíčkové – býv. Bystřice u D. Folmavy, foto K. Holý.
- 4) Hálka žlabatky ostnité, která zatím nebyla v CHKO Český les nalezena, foto K. Holý.

ale vzhledem k hojnému rozšíření v podobných oblastech je její výskyt velmi pravděpodobný. Nejspíše se jedná pouze o krátkodobý propad početnosti a v dalších letech bude na některých lokalitách nalezena.

Hálkotvorné žlabatky patří v České republice z faunistického hlediska mezi relativně dobře prozkoumané skupiny blanokřídlých, přesto údaje o výskytu žlabatek na území CHKO Český les nebyly dosud publikovány, nejsou uvedeny v Nálezové databázi ochrany přírody (NDOP) ani na www.biolib.cz, kde probíhá mapování žlabatky růžové. Absence údajů je dána nízkou atraktivitou oblasti pro specialisty na tuto skupinu i uzavřeností území pohraničním pásmem v poválečném období. Žlabatky jsou teplomilné, jejich druhová bohatost se zvyšuje směrem k jihu. Na našem

území se nejvíce druhů vyskytuje na jižní Moravě, kam pronikají z Panonie. Část druhů dosahuje na našem území severní hranici svého rozšíření v Evropě. U některých žlabatek je výrazný rozdíl mezi výskytem na Moravě a v Čechách. Např. žlabatka *Andricus glutinosus*, která je na jižní Moravě na dubech místy velice hojná, je v české části území známa pouze z několika lokalit v několika kusech, i když jsou oblasti klimaticky podobné.

CHKO Český les, s nadmořskou výškou přesahující 500 m, není ideální oblastí pro výskyt žlabatek. Negativní roli hraje i nízké zastoupení hostitelských rostlin, které jsou navzájem izolovány velkými komplexy lesa znesnadňujících migraci dospělců mezi jednotlivými lokalitami.

■ Mapa rozšíření jednotlivých druhů žlabatek v CHKO Český les. Mapový podklad © ČÚZK, autor V. Adamec AOPK ČR, RP SCHKO Český les, 2020.

Průzkum žlabatek v Českém lese probíhal v roce 2020 a byl zaměřen na druhy vyvíjející se na růžích a dubech. K mapování výskytu druhů se u nás používá nejčastěji síťové mapování, tzv. faunistické čtverce, což je ve skutečnosti obdélník cca 11,2×12,0 km (10 minut zeměpisné délky a 6 minut zeměpisné šířky). Každý čtverec má unikátní čtyřmístné číslo. CHKO Český les se rozprostírá na 14 čtvercích. Kromě čtverce 6340, který k nám zasahuje z Německa pouze pravým horním rohem na úrovni NPP Na požárech severozápadně od Rozvadova, se nám podařilo v každém čtverci nalézt alespoň jeden růžový keř. Celkem bylo v roce 2020 prozkoumáno

58 lokalit. Na dubech průzkum pokračuje, ale zatím zjištěné druhové spektrum odpovídá charakteru území a zahrnuje pouze několik hojných druhů, vyskytujících se na celém území České republiky. Zajímavější je rozšíření žlabatek na růžích, kde oproti předpokladům byla na území CHKO Český les zjištěna nejpočetnější populace žlabatky šípkové u nás. Nejčastěji se vyskytovala žlabatka růžová (zjištěna na 39 lokalitách), následována žlabatkou kuličkovou (19 lokalit), žlabatkou *D. spinosissima* (11 lokalit) a žlabatkou šípkovou (5 lokalit). Na 10 lokalitách nebyla na růžích zjištěna žádná hálka.

Početnost žlabatek byla celkově nízká, pouze lokálně dosahovaly některé druhy vysoké početnosti. Důvodem je nejspíše nízký výskyt hostitelských rostlin, které jsou navzájem izolovány velkými lesními celky a kopcovitou krajinou, které znesnadňují samicím migraci mezi jednotlivými mikrolokalitami. Růže rostou nejčastěji na místech zaniklých obcí, kde je bezlesí, na okrajích cest v zapojeném lese se nacházejí zcela výjimečně.

Na 30 lokalitách byl zjištěn pouze jeden druh, na 11 lokalitách dva druhy, na šesti lokalitách tři druhy a všechny čtyři druhy byly zjištěny pouze na jedné lokalitě (východně od obce Vranov), viz mapa.

Průzkum maloplošných chráněných území nebyl systematicky prováděn, ale vzhledem k charakteru stanovišť (bučiny, sekané louky) ve většině z nich růže nerostou a bez hostitelských rostlin zde žlabatky nemohou rozmnožovat. Pouze v Přírodní památce Chodovské skály, kde je růží dostatek, byla nalezena žlabatka růžová spolu se žlabatkou *D. spinosissima*.

Kromě vzácné žlabatky šípkové se jedná o velice hojné druhy, bez ochranného významu, které budou pravděpodobně při víceletém monitoringu zaznamenány na většině lokalit s výskytem růží. Na mnoha lokalitách byly zjištěny mladé rostliny růží, které signalizují šíření šípkových keřů na územích

CHKO, což přispěje k postupnému zvyšování početnosti žlabatek.

Jiná situace je na lokální úrovni. Izolované populace, vázané často pouze na jeden keř hostitelské rostliny, se chovají obdobně jako fauna ostrovů – pokud by se sesbíraly všechny háčky na dané lokalitě, dojde k lokálnímu vyhubení a může trvat i několik let, než se na místo dostane další samice a založí novou populaci.

Závěrem vás chceme požádat o spolupráci při mapování žlabatek Českého lesa. Pokud najdete háčky na jiných místech, než jsou uvedeny body v mapě, můžete zadat údaje přímo v terénu do mobilní aplikace BioLog, provozované Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR nebo zaslat fotografie spolu s GPS souřadnicemi lokality na e-mail: holy@vurv.cz.

PODĚKOVÁNÍ

Zuzaně Blažkové za poskytnutí údajů o výskytu blanokřídlého hmyzu na území CHKO Český les z databáze NDOP AOPK ČR, Miroslavu Fialovi a Liborovi Hudíkovvi za poskytnutí fotografií dospělce žlabatky růžové a Vojtěchu Adamcovi za pomoc při tvorbě mapy rozšíření žlabatek. Článek vznikl za podpory projektu MZe-RO0418.

ZPRÁVY

SPRÁVY

Fotosoutěž

V roce 2020 proběhl již 3. ročník fotosoutěže pro amatérské fotografy Českého lesa, tentokrát na téma Voda má, voda má, voda má rozpuštěné vlasy (voda ve všech skupenstvích).

Ve výběru se sešlo více než 60 fotografií z kategorie 10-17 let a přes 80 fotografií z kategorie 18-99 let. Obtížného výběru vítězných fotografií se zhostili zástupci pořádatelů organizací: foto kroužek FOTO - TUR - CERCH, Dům přírody Českého lesa v Klenčí pod Čerchovem a AOPK ČR, RP Správa CHKO Český les.

Slavnostní vyhlášení vítězů, předání cen a zahájení výstavy fotografií na zdech Domu přírody Českého lesa bylo kvůli epidemiologickým omezením odloženo na příznivější dobu.

O náhradním termínu budete včas informováni na webových stránkách <https://ceskyles.ochranaprirody.cz/>.

Vítězové kategorie 10-17 let:

1. místo: Poskakující kapky - Pavlínka U.
2. místo: Malby paní Zimy - Pavlínka U.
3. místo: Lupa - Pavlínka U.

Vítězové kategorie 18-99 let:

1. místo: Starý Herštejn - Milan Mareš
2. místo: Chladné rosy - pěkné časy - Libuše Kilaršská
3. místo: Zrcadlení - František Papoušek

 Pavlínka U.

 Milan Mareš

Zuzana Chovancová a Kateřina Marková

Tužebník – „královna luk“ slavná v keltských dobách

Chlapice, třebník, zimniční koření, zimní ořech, vředový kořen, filipendula, jilmovník, kozec, kozí brada, král léčivek, lobazník, medunišák, tavola, třebník, nevěstinka a mnoho dalších lidových názvů přiřadili lidé bylině, odborně nazývané tužebník jilmový (*Filipendula ulmaria* L.). Je to trvalka dorůstající výšky do 200 cm. Tuhá lodyha má hranatý průřez, je lysá a na vrcholu se dělí ve složité bohatý kružel, druh vrcholičnatého květenství, které je u vyšších dvouděložných rostlin

neobvyklé. Drobné květy, vonící po hořkých mandlích, se začínají otevírat v květnu až červenci. Plůdky, které na podzim dozrávají ve skupinách po šesti nebo osmi, vypadají při pohledu z blízka s nadsázkou jako skořicové šneky. Právě spirálovité zatočení těchto semen dalo dřívější, dnes již nepoužívaný, název celému rodu *Spiraea* (z lat. *spiralis* = šnekovitý, *spira* = stočený). A v těchto nenápadných semenech můžeme hledat původ slova „aspirin“.

▪ *Tužebníkové lado, v popředí s bukvicí lékářskou v EVL Kateřinský a Nivní potok, foto K. Marková.*

▲ Tužebník jilmový, foto K. Marková.

▶ Detail květu, foto K. Marková.

Ve 20. letech 19. století začal švýcarský lékárník Pagenstecher extrahovat účinnou látku z tužebníku, v lidovém léčitelství používané jako analgetikum. Z tohoto extraktu získal německý chemik Löwig kyselinu, kterou nazval „spisäure“ – dnes je známa jako kyselina salicylová. O další vývoj se zasloužil Felix Hoffman, který pracoval ve velké továrně firmy Bayer v německém Elberfeldu. Pro svého otce trpícího revmatismem pozměnil kyselinu salicylovou, která výrazně dráždila žaludek, a připravil kyselinu acetylsalicylovou. Brzy se ukázalo, že sloučenina nepůsobí jen proti bolesti, ale tlumí také zánět a snižuje teplotu. Tento lék nazvali podle dřívějšího botanického názvu rostliny *Spirea ulmaria* L. aspirin. Dlouhodobé užívání aspirinu může vést ke tvorbě žaludečních vředů a krvácení, tužebník tyto vedlejší účinky nevykazuje, naopak. Je skutečně mírným léčivým prostředkem zažívání při překyselení, při některých

typech průjmu a proti krvácení. Na tomto příkladu vidíme, jak někdy nemusí být ideální izolovat z rostliny jen její jednu chemickou část. Komplex účinných látek je v rostlině vyvážený a má svůj důvod. Avšak tužebník sám o sobě nemá všechny účinky na stejné úrovni jako aspirin.

Tužebník jilmový lze zařadit mezi léčivé rostliny, které mají polyfunkční účinek. Používá se pro své analgetické (proti bolesti), protizánětlivé, antiревmatické, antipyretické (proti horečce) a antiagregační (snižuje agregaci – shlukovatelnost krevních destiček) vlastnosti. Podporuje pocení, odstraňuje otoky a nežádoucí soli z těla, léčí dnu a kloubní výrůstky. Není jen léčivkou, jak by se mohlo zdát z předchozích řádků. V minulosti byl používán v mnoha oblastech lidského života. Pro Kelty představoval posvátnou rostlinu, kterou uctívali.

▲ *Seskupení plůdků, foto Z. Chovancová.*

▶ *Detailní kresba tužebníkových semen „skořicových šneků“, kresba K. Marková.*

Do medoviny přidávali jeho kořen pro zvýraznění chuti a zvýšení trvanlivosti. Byl součástí svatebních kytic a věnců. Sloužil k barvení textilu, dle použitého mořidla, na žlutou, zelenou, růžovou nebo černou. Ve středověku byly jeho vonné květy sypány na podlahy hal, aby zakryly pachy, odpudily blechy, vši a moly. I v současné včelařské praxi je stále ještě využívána tužebníková nat k vytírání včelích úlů kvůli tomu, aby je rojící se včely neopouštěly.

Ptáte se kam za touto statnou, dekorativní, voňavou kráskou? V Českém lese můžeme nalézt několik evropsky významných lokalit (EVL) a mezi nimi dvě přímo stvořené pro tuto rostlinu milující vlhkost, Kateřinský a Nivní potok a Nivu Nemanického potoka. Pro nekosené louky v nivách potoků je dokonce natolik charakteristický, že dal jméno celému biotopu: vlhká tužebníková lada. Lze je charakterizovat jako nelesní zapojené porosty širokolistých vlhkomilných bylin vyššího vzrůstu, často právě monodominantního tužebníku jilmového pravého. V nich se uplatňují další vysoké byliny, mimo jiné dle

nadmořské výšky, půdní reakce a dostupnosti živin, např. vrbina obecná, kakost bahenní, krabilice chlupatá, blatouch bahenní, pcháč bahenní, přeslička bahenní, skřípina lesní. Tato vegetace vzniká zpravidla z vlhkých pcháčových luk ponechaných delší dobu ladem, s nimiž často tvoří mozaiku. Na vlhká či podmáčená stanoviště je vázána celá řada mokřadních druhů živočichů. Z těch nejzajímavějších jmenujme alespoň hýla rudého.

Společenství tužebníkových lad se šíří všude tam, kde dochází k útlumu zemědělství, zejména v podhorských a horských oblastech. Tato vegetace roste převážně na podmáčených živinami dobře zásobených půdách, na místech s trvale vysokou hladinou podzemní vody, tam kde v minulosti neproběhly meliorační pozemkové úpravy. I přesto, že tužebník jako jednotlivá rostlina je poměrně hojný, zůstalo jen malé množství souvislých ploch tohoto biotopu jako celku. Jeho ohrožení také spočívá ve strojovém každoročním sečení nebo v rozšiřování mokřadních dřevin především z okolních porostů. Ty jsou konkurenčně silnější nežli ostatní byliny rostoucí

▪ *Tužebníkové lado v EVL Niva Nemanického potoka, foto K. Marková.*

na stejných lokalitách, zastihují je a vytlačují. Nevyrovnaný vodní režim také nahrává degradaci tužebníkovišť. Celkové zlepšení lze zajistit nepravidelným kosením v odstupu několika let, odstraňováním posečené hmoty z pozemku a likvidací náletových a jiných pionýrských druhů dřevin. Náročnější, ale smysluplná je také revitalizace vodních toků.

Tužebníková lada představují na území našeho státu jen zlomek výměry zemědělské půdy, extenzivně hospodařované. Mnohdy se jedná jen o malé oblasti (lesní lemy, okraje vodotečí). Se zastoupením těchto ploch v krajině roste i význam její mimoprodukční funkce. Zvyšuje se různorodost volně rostoucích druhů rostlin a na ně vázaných živočichů, zlepšují se jejich životní podmínky i celkový krajinný ráz. Proto jsou tato, dříve opomíjená a zdánlivě nezajímavá, stanoviště dnes předmětem ochrany velkoplošných, maloplošných i evropsky chráněných lokalit. Probíhá mapování a sledování jejich vývoje, abychom nepřišli o další střípek vzácné a rozmanité přírodní skládanky.

Na závěr malé zamýšlení o tom, že v přírodě má vše svůj smysl. EVL Nivu Nemanického potoka a EVL Kateřinský a Nivní potok totiž necharakterizují jen tužebníková lada, ale i jeden, pro Český les teď už typický, živočišný druh. Je jím bobr evropský. A víte, co mají společného? Právě již zmiňovanou kyselinu salicylovou, která se tvoří v bobřích výměšcích (kastoreu) a je obsažena také ve vrbové kůře. Všichni tři, tužebník, bobr i vrba mají společné prostředí, ve kterém žijí. Možná potřebují svůj „aspirin“, aby ve studených a vlhkých podmínkách přežili.

Použité zdroje:

Chytrý M., Kučera T., Kočí M., Grulich V. a Lustyk P. (2010): Katalog biotopů České republiky. AOPK ČR, Praha, str. 178–179.

Storl W. (2018): Duše rostlin. Kořeny, Praha, str. 104.

Štrobach J. a Mikulka J. (2007): Tužebník jilmový a vlhká tužebníková lada. Úroda 10, Profi Press, Praha, str. 44–45.

Tužebník jilmový – luční královna – Čarovná lékárna kolem nás. Homepage – Čarovná lékárna kolem nás [online]. Dostupné z: <https://mudr-alena-hamplova.cz/tuzebnik-jilmovy-lucni-kralovna/>.

Zuzana Blažková

Vřetenuška mokřadní – jedovatý klenot Českého lesa

Ne každý motýl, co létá ve dne, patří k denním motýlům. Ne každý noční motýl je nenápadně, hnědě či šedě zbarvená můra. K nočním motýlům řadíme překvapivě i vřetenušky – za dne aktivní, spíše drobné motýly s nepřehlédnutelným černo-červeným zbarvením. Tento křiklavý kabát je krásným příkladem aposematismu (viz rámeček) a všem potenciálním predátorům tedy srozumitelný vzkaz, že dotyčná vřetenuška není moc chutné sousto. Je to díky přítomnosti

kyanovodíku (HCN) v jejich tkáních, a to jak u housenek, tak dospělců. Sloučeniny potřebné k výrobě kyanovodíku, tzv. kyanidové glykosidy linamarin a lotaustralin, vřetenušky přijímají v potravě, ale jsou také schopny jeho aktivní výroby z esenciálních aminokyselin – valinu a isoleucinu. To všechno je umožněno fyziologickými mechanismy, jež vřetenuškám propůjčují značnou odolnost vůči tomuto silnému jedu.

▪ *Vřetenuška mokřadní, foto Z. Hanč.*

Nejinak je tomu i u vřetenušky mokřadní (*Zygaena trifolii*), kterou s trochou štěstí najdeme na řadě míst po Českém lese. Český les lze, skoro bez nadsázky, označit za poslední baštu početného výskytu vřetenušky mokřadní v České republice. Jedno z nejstarších potvrzených pozorování pochází z roku 2009 ze Švarcavy (Prokopová 2009), která byla jedním z cílů mapování denních motýlů v rámci aktivit Českého svazu ochránců přírody. V roce 2018 byla vřetenuška mokřadní zaznamenána v Přírodní památce Veský mlýn. V roce 2019 následoval objev početných populací u Černé Řeky a Jindřichovy Hory na Domažlicku. Další jedinci byli ten samý rok zaznamenáni na Výhledech u Klenčí pod Čerchovem a v Přírodní památce Louka u Staré Huti. Neméně potěšující byl ve stejný rok nález druhu v Nemanické nivě (Fric 2019). V roce 2020 byly nalezeny další dvě lokality výskytu těchto vřetenušek – jedna u Málkova, druhá u Svaté Kateřiny (Blažková 2020). Všechny tyto nálezy byly provedeny během mapování denních motýlů v rámci probíhajícího projektu Agentury ochrany přírody a krajiny ČR vzletně pojmenovaného „Monitoring a mapování vybraných druhů rostlin a živočichů a inventarizace maloplošných zvláště chráněných území v národně významných územích v České republice (Registrační číslo projektu – EIS: CZ.05.4.27/0.0/0.0/17_078/0005239)“.

■ *Potvrzené rozšíření vřetenušky mokřadní v CHKO Český les. Legenda: červená – nález druhu 2009–2020, zelená – hranice CHKO Český les, černá – síť mapovacích čtverců. Mapový podklad © ČÚZK, autor V. Adamec AOPK ČR, RP SCHKO Český les, 2020.*

Zásadní podmínkou pro výskyt vřetenušky mokřadní je jistý stupeň podmáčení a přítomnost hlavní živné rostliny housenek

Aposematismus, nebo také výstražné mimikry, označuje pestré či jinak výrazné zbarvení, kterým živočich upozorňuje případného predátora na svou jedovatost nebo nepoživatelnost. Příkladem v podmínkách ČR jsou vosy.

Diapauza označuje klidový stav, kdy hmyz zpomalí svoje životní pochody a zastaví vývoj, aby lépe a účinně přečkal nepříznivé období. U motýlů je kupříkladu nežádoucí, aby se v zimě líhli z kulek dospělí motýli, kteří by jednak nenašli potravu, jednak druhu ke spáření. Je lepší zimu strávit jako zakuklená housenka či vajíčko a vývoj odložit napřesrok. Takto přezimují ovšem i někteří dospělí, a výrazně křeččí, motýli.

Esenciální aminokyselina. Aminokyseliny jsou základním stavebním kamenem všech bílkovin a tak i součástí všech živých organismů. Přídomek esenciální může klamat – esenciální aminokyselina je taková, kterou si organismy neumí vyrobit sami. Ve výsledku ale bohatě stačí, když takové aminokyseliny přijmou v potravě zvenčí.

– štírovníku (*Lotus* spp.). Dospělí motýli ovšem sají i na fialových květech jako je čertkus luční, chrastavec rolní, bukvice lékařská či pcháč rolní. Bylo to právě masivní vysušování luk a pastvin, jež druh vytlačilo z původního výskytu po celém území ČR do několika izolovaných lokalit. Vyjma Českého lesa ji najdeme v Ašském výběžku, v severních Čechách, v jižních Čechách a na severovýchodě Moravy. Ojedinelá pozorování pochází i ze středních a východních Čech a Vysočiny (AOPK ČR 2020).

Jak její druhové jméno napovídá, vřetenuška mokřadní vyhledává vlhké květnaté až zrašelinělé louky, slatiniště či prameniště. Je to jednogenerační druh – motýl naklade shluk vajíček na rub živné rostliny, housenky se líhnou v průběhu srpna a později upadají do diapauzy (viz vysvětlivky), ve které přečkávají zimu. V závislosti na okolních podmínkách – délce dne, teplotě, vlhkosti atd. – se na jaře housenka zakuklí a přemění v dospělého motýla, ale také může znovu upadnout do diapauzy. A to i vícekrát. Vřetenuška se tím velmi pružně brání výkyvům počasí během roku. Zásadní pro přežití vřetenušky mokřadní je zachování přirozených míst jejího výskytu, a to pomocí extenzivní formy pastvy a nasazení mozaikové seče. Seč je třeba naplánovat s ohledem na životní cyklus motýla – proběhne-li příliš brzy, vřetenuška přijde o potravní zdroje, příliš pozdní seč negativně zasáhne vajíčka a housenky.

Vřetenuška mokřadní je jedním z 15 druhů vřetenušek žijících na území ČR. Na území CHKO Český les se vyskytuje devět druhů z tohoto počtu. A z ochrannářského hlediska je pro nás právě vřetenuška mokřadní nejvýznamnější. Mezi další českoleské druhy patří

◀ ▲ *Kukla blíže neurčeného druhu vřetenušky na podmáčeném okraji pastviny u Málkova pod Přimdou, foto Z. Blažková.*

◀ *Determinace v terénu – vřetenuška komonicevá, foto Z. Blažková.*

v červenci takřka všudypřítomná vřetenuška obecná (*Zygaena filipendulae*) a vřetenuška komonicová (*Zygaena viceae*), které obývají širokou paletu suchých i vlhkých luk, pasek, mezí, lesních okrajů a jiných míst, kde najdou dostatek pastvy. Relativně běžné jsou i vřetenuška pětitečná (*Zygaena lonicerae*) a vřetenuška kozincová (*Zygaena loti*), ty už ovšem preferují sušší prostředí otevřených svahů, osluněných lesních okrajů, palouků a světlin. Suché meze, lesní okraje a výslunné louky upřednostňují i méně pozorované druhy – vřetenuška přehlížená (*Zygaena minos*) a jí velice podobná vřetenuška mateřídoušková (*Zygaena purpuralis*). Dále byli na území CHKO zaznamenáni jedinci vřetenušky štírovníkové (*Zygaena angelicae*) a vřetenušky čičorkové (*Zygaena ephialtes*), i tyto druhy preferují prostředí spíše suchého stepního charakteru – krátkostébelné trávníky, mýtiny, osluněné lesní okraje, svahy a jim podobné lokality.

Vřetenušky jsou neodmyslitelnou součástí motýlí fauny Českého lesa. Jsou cenné jak z pohledu ochrany přírody, tak z pohledu člověka kochajícího se přírodními krásami. Myslete na to, když při toulkách Českým lesem narazíte na fialové květy chrastavce obsypané skupinou černo-červených motýlů. Zpomalte, zastavte se a kochejte se.

▪ Štírovník růžkatý je spolu se štírovníkem bažinným hlavní živnou rostlinou vřetenušky mokřadní, foto M. Kašparová.

A nezapomeňte druh a místo nálezu zadat do aplikace BioLog, dostupné jak na počítači, tak v chytrých telefonech.

Použitá literatura:

- AOPK ČR 2020. Nálevková databáze ochrany přírody. [online]. [cit. 2020–11–02]. Dostupné online <http://portal.nature.cz>.
- Blažková Z. (2020): Závěrečná zpráva, Denní motýli bezlesí – mapování faunistického čtverce 6341b (interní). AOPK ČR, RP SCHKO Český les.
- Blažková Z. (2020): Závěrečná zpráva, Denní motýli bezlesí – mapování faunistického čtverce 6342a (interní). AOPK ČR, RP SCHKO Český les.
- Fric Z. F. (2018): Závěrečná zpráva, PP Veský mlýn – inventarizační průzkum denních motýlů. AOPK ČR, RP SCHKO Český les.
- Hejda R., Farkač J. a Chobot K. (eds.) (2017): Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Bezobratlí. Příroda, Praha 36: 1–612.
- Macek J., Laštůvka Z., Beneš J. a Traxler L. (2015): Motýli a housenky střední Evropy IV. – Denní motýli. Academia, Praha, str. 539.
- Nahrstedt A. (1993): Cyanogenesis in the Zygaenidae (Lepidoptera): a review of the state of the art. W.G. Tremewan, W. Wipking, C.M. Naumann (Eds.), Proceedings of the 5th International Symposium on the Biology of the Zygaenidae (Insecta, Lepidoptera), Koeltz Scientific Books, Grietherbusch (Germany) (1993), str. 17–29.
- Prokopová M. (2009): Výskyt denních motýlů na vybraných lokalitách CHKO Český les, Závěrečná zpráva 2009, ČSOP, projekt č. 120914.
- Wipking W. a Kurtz J. (1999): Genetic variability in the diapause response of the burnet moth *Zygaena trifolii* (Lepidoptera: Zygaenidae). Journal of Insect Physiology, vol. 46, Issue 2, str. 127–134.
- Zagrobely M., Bak S., Olsen C.E. a Möller B.L. (2007): Intimate roles for cyanogenic glucosides in the life cycle of *Zygaena filipendulae* (Lepidoptera, Zygaenidae). Insect Biochemistry and Molecular Biology, vol. 37, Issue 11, str. 1189–1197.

Martin Jiran a Zdeněk Myslík

Lesní tůň v CHKO Český les z Programu péče o krajinu

V současnosti se sucho začíná stávat stále důležitějším tématem a nic na tom nezměnilo ani letošní poměrně vlhké léto. Dopady nedostatku vody jsou patrné téměř všude, ubývá vody v potocích i řekách, vysychají prameny a studny, hynou stromy. V ochraně přírody se to projevuje mimo jiné snižováním hladiny spodní vody v mokřadech a rašelinistích (např. i v přírodních památkách Podkovák a Pavlova Huť), a tím jsou ohroženy chráněné rostliny. Sucho je způsobeno souběhem více negativních faktorů. Dochází ke zrychlenému odtoku nevhodně upravenými vodními toky, zemědělská půda ztrácí svoji schopnost zadržet vodu, ubývá množství srážek, v zimě chybí sníh a v horkých létech dochází ke zvýšenému odparu. Suché a teplé roky měly např. výrazný podíl na gradaci kůrovcové kalamity, která postihla celou střední Evropu (Českou republiku,

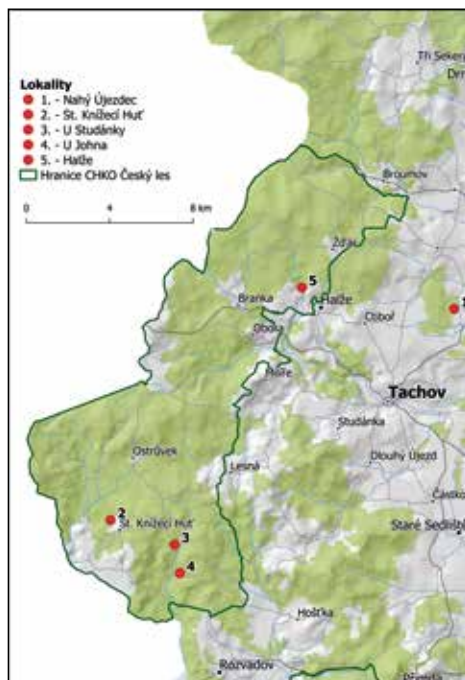
i Český les). Většina odborníků se shoduje na tom, že je potřeba, co nejvíce vody zadržet přímo v místě jejího dopadu.

Jedním z možných řešení tohoto problému je obnova a tvorba různých typů mokřadů, lužních lesů a tůň. Tyto drobné vodní prvky mají smysl nejen z pohledu zachycení vody v daném území, ale současně vytváří dnes již vzácný biotop mělkých stojatých vod, který neslouží pouze jako napajedlo pro zvěř, ale může velmi dobře fungovat i jako místo k životu a rozmnožování různých druhů živočichů a rostlin (viz článek „Příroda pod křídly CHKO IV. Tůň jako vzácný biotop plný života“, Český les, příroda a historie 18/2019). Na území CHKO Český les se jeví jako ideální místa pro tvorbu tůň a mokřadů lesy. Důvodů je několik – lesy zde zabírají velkou část rozlohy, nedochází k záboru zemědělské půdy,

- ▼ Tůň nedaleko obce Halže s vytvořenými kamennými snosy jakožto úkryty pro živočichy, foto M. Jiran.
- ▶ Tůň u Nahého Újezdce ve spojení s (nejen) starými ovocnými stromy vytváří pestrout krajinou mozaiku, foto M. Jiran.

kteří je legislativně problematický, a zpravidla je zde pouze několik velkých vlastníků, kteří sami mají zájem zlepšit vodní bilanci v lesích. V posledních dvou letech byla v této oblasti navázána intenzivnější spolupráce mezi Lesy České republiky, s. p., které v roce 2019 zahájily celorepublikový projekt „Vracíme vodu lesu“, a Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR, která opatření v projektu finančně podporuje prostřednictvím Programu péče o krajinu. Vznikla tak společná myšlenka tvorby většího počtu drobných vodních prvků, především tůň, nejen na území CHKO Český les. V přípravné fázi došlo k vytipování vhodných lokalit. Začátkem roku 2020 jsme vybraná místa společně navštívili a probrali konkrétnější návrhy. V rámci diskuzí byla řešena celková smysluplnost vzhledem ke stávající vegetaci, vodním poměrům na lokalitě, umístění samotných tůň a vytěžené zeminy v rámci pozemků a také vhodný přístup stavební techniky. Pro realizaci v roce 2020 pak bylo vybráno celkem šest záměrů na pěti lokalitách v severní části CHKO Český les a jejím blízkém okolí, ke kterým byly zpracovány jednoduché projekty. Ostatní řešené záměry jsou uloženy „do zásobníku“ pro další roky. Samotná realizace proběhla v podzimních

■ *Lokalizace opatření realizovaných v roce 2020 v rámci projektu „Vracíme vodu lesu“. Mapový podklad © ČÚŽK, autor V. Adamec AOPK ČR, RP SCHKO Český les, 2020.*

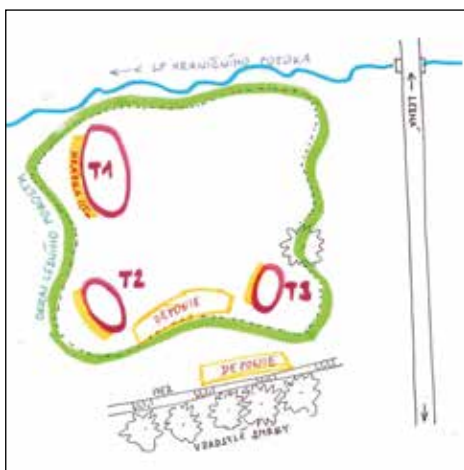
■ *Nedaleko Staré Knížecí Hutě, prostor pro vybudování tůně v místě porostů expanzivní třtiny (vlevo), nově vytvořená tůň s plochou cca 550 m² (vpravo), foto: M. Jiran.*

▪ U Nahého Újezdce, původní odvodňovací příkop v lužním lese (vlevo), vytvořením dřevěných přebráček s jílovým zatěsněním vznikly drobné tůňky a celkové zadržetí vody v olšovém porostu (vpravo), foto: M. Jiran.

měsících letošního roku, aby nedocházelo k poškození živočichů vázaných na vodu. Jednou z lokalit je rozsáhlejší lesní světlina nedaleko Staré Knížecí Hutě. Zde vznikly dvě tůňe o celkové ploše přibližně 700 m². Větší tůň byla cíleně umístěna do porostu třtiny

křovištní, která se zde silně rozšiřuje na úkor ostatní, vzácnější vegetace. Vznikem mělkých vodních ploch tak došlo i k potlačení této nežádoucí expanzivní trávy.

U obce Halže, mezi historickými rybníky Dolní a Horní Hamerský, bylo vybudováno pět různých tůň o celkové rozloze okolo 650 m². Všechny jsou neprůtočné, plněny spodní vodou. V rámci výkopových prací bylo odhaleno velké množství kamenů, které byly vhodně umístěny do a kolem tůň, kde budou sloužit jako úkryty pro živočichy. Tůňe velmi vhodně doplňují údolní nivu Ševcovského potoka z hlediska rozmanitosti přírodních biotopů.

„U Johna“ je název další soustavy tůň, které se nachází severně od zaniklé obce Hraničky. Na drobné lesní světlině, na levém břehu přítoku Hraničního potoka vznikly tři tůňe o rozloze cca 300 m².

▪ Tůň „U Johna“ – náskres opatření, autor J. Krupička.

▪ U Nabého Újezdce, podmáčená louka – místo pro vytvoření nové tůně (vlevo), nově vytvořená tůň různorodého tvaru se začíná plnit vodou (vpravo), foto: M. Jiran.

Dále v lokalitě „U studánky“ proti proudu Hraničního potoka, pod Mysliveckým vrchem, vznikly dvě drobné tůňky s plochou do 100 m². Místo je charakteristické nejen historickou studánkou, ale také pramenem potoka, který vyvěrá přímo pod lesní asfaltovou silnicí. S ohledem na ochranu přítomného prameniště byly tůně navrženy a umístěny mimo samotný vývěr potoka tak, aby lesní rašelinou loučku vhodně doplnily, ale nepoškodily.

Poslední lokalita se nachází u obce Nahý Újezdec nedaleko samoty Josefův Dvůr, tentokrát mimo CHKO Český les. Zde byly provedeny dva typy opatření sloužící k zadržetí vody. Prvním typem jsou klasické tůně,

v počtu šesti kusů, s plochou okolo 250 m², umístěné do mokřadní louky s roztroušenými stromy. V blízkém olšovém luhu byl proveden druhý typ opatření, který spočívá v hrazení historických odvodňovacích příkopů pomocí čtyř dřevěných přehrázek a jílového zatěsnění. Vznikly tak nejen další čtyři drobné vodní tůňky, ale došlo i k obnově mokřadu lužního lesa na ploše přibližně jednoho hektaru.

Dokončená opatření naplnila naše počáteční představy a nezbyvá nám nic jiného, než se těšit na jaro, až ožijí tůně obojživelníky a dalšími vodními živočichy. Velký dík patří Ing. Jiřímu Krupičkovi z Lesů ČR, s. p., který zpracoval většinu náskresů a poté dohlížel na samotnou tvorbu tůní.

ZPRÁVY SPRÁVY

Pod Pramennou horou

Zájemci o přírodní krásy okolí Přimdy se zúčastnili v půlce září vycházky s panem Evženem Kusem, zoologem ZOO Praha, který vyprávěl o historii a o vodě spojené s prameny a rybníky pod kopcem Přimda. Při průchodu kolem rybníka „Běčko“ si návštěvníci na vlastní kůži vyzkoušeli, jak náročné je cestovat biotopem bobra evropského. Odměnou za těžký terén jim byly vzácné masožravé rosnatky prostřední v PP Kolowratův rybník, kde byla vycházka zakončena.

📷 K. Marková

Radka Trylčová

Obnova původního náhonu v oboře Horšov

V minulých letech Plzeňský kraj podpořil obnovu původního historického kanálu, který přiváděl vodu do obory Horšov.

Historicky byla horšovská obora zřízena pro potřeby majitelů zámku v Horšovském Týně. V oboře byla kromě lovení zvěře provozována také zemědělská činnost, jejíž produkty zásobovaly zejména pány ze zámku. Součástí hospodaření byl i chov ryb ve dvou rybnících, které byly pro tento účel vybudovány. Pro zásobení obory vodou vystavěli naši předkové z řeky Radbuzy umělý kanál. Ten napájel rybníky a rovněž zavlažoval louky.

V roce 2009 byla obora se svou rozlohou necelých 360 hektarů prohlášena za kulturní památku. V oboře se stále nachází zemědělsky obhospodařované pozemky, rybníky s významným litorálním pásmem,

louky doplněné na významné ploše přírodními mokřady s mimolesní zelení a alejemi. Zároveň je obora místem s výskytem řady chráněných druhů ptactva, hmyzu a rostlin. V průběhu času došlo k zanesení přírodních kanálů, a tím pádem i ke snížení průtoku vody napájející rybníky.

Z tohoto důvodu se Plzeňský kraj rozhodl tento stav změnit, kdy nebylo cílem jen opravit přírodní kanály, ale rovněž stav na místě vylepšit. V rámci přípravy projektu došlo tedy k rozhodnutí vybudovat v rámci areálu i dvě nové tůně tak, aby obora zvýšila svoji schopnost zadržovat vodu v krajině a došlo i ke zvýšení biodiverzity.

To se povedlo díky vybudování dvou tůní o celkové ploše mokřadních biotopů 0,625 ha. Tůně byly navrženy v zamokřených

▪ *Horšovská obora, foto L. Korytáková Nováková.*

částech obory, s hladinou v rostlém terénu. Cílem je zadržení povrchových vod, vytvoření podmínek zejména pro obojživelníky a rozšíření mokřadních společenstev.

Celková délka náhonu je 4,2 km, kdy část cca 200 m je zatrubněná (přes obec Polžice) a část cca 300 m před vtokem do obory je vedena korytem. Revitalizovaná část náhonu se rozkládá v délce 3 742 m a je tvořena přírodním lichoběžníkovým korytem. Součástí jsou kromě zmiňovaných velkých tůň ještě i dvě malé, a to v délce 20 m s rozšířením ve dně náhonu na dva metry.

1) Jeden z rybníků napájených rekonstruovaným náhonem, foto B. Triščová.

2) Obnovená část náhonu, foto B. Triščová.

3) Náhon byl v minulosti vystavěn, aby zásoboval vodou dva oborní rybníky, foto B. Triščová.

4) Tůň vytvořená v rámci projektu na obnovu náhonu, foto L. Korytáková Nováková.

Jaroslav Hlaváč

Nové poznatky k malakofauně Českého lesa

Znalosti malakofauny (měkkýšů) Českého lesa byly až do konce devadesátých let minulého století pouze dílčí a kusé. Teprve s nástupem mladší generace malakologů se povědomí o ní mnohonásobně zvětšilo, zejména díky publikačním příspěvkům a skupinovým dílčím průzkumům v maloplošných chráněných územích. Za zcela aktuální považujeme inventarizační průzkumy z let 2018 a 2019, které byly zaměřeny zejména

do pralesovitých a přírodě blízkých stanovišť v oblasti Čerchovského a Přimdského lesa. Do současné doby máme již k dispozici údaje z více jak 140 dílčích lokalit v rámci celého fytochorionu Český les. Přesto nám leckde opakované a detailnější průzkumy v původních pralesovitých porostech přinesly opět nové nálezy zoogeograficky a ekologicky zajímavých druhů měkkýšů.

▪ *Podmínkou výskytu závořnatky křížaté jsou zachovalé pralesní porosty s dostatečným množstvím padlého dřeva, foto J. Juráková.*

vystaveny na kyselém geologickém podloží. Takovým příkladem může být hradní zřícenina Starý Herštejn či Píseň, jejichž malako-fauna je značně druhově bohatá ve srovnání s okolními druhově chudými smrkovými monokulturami.

Výsledkem inventarizačních průzkumů byly nálezy řady významných druhů plžů, mezi nimiž je třeba na prvním místě jmenovat zejména horské zástupce. Plži závoznatka křížatá (*Clausilia cruciata*), vrásenka pomezní (*Discus ruderatus*) a slimáčník horský (*Semilimax kotulae*) jsou typičtí zástupci našich hor, jedná se o druhy oreofytika (tj. horských oblastí s výskytem převážně chladomilných druhů rostlin). Zejména u závoznatky křížaté byly učiněny zcela nové nálezy, které zahušťují síť jejich dosavadních nalezišť (viz mapka na str. 53). Dlouhou dobu se mělo za to, že tento druh je v Českém lese velmi vzácný, poslední pozorování však ukazují, že žije na více místech v zachovalých pralesních porostech s dostatečným množstvím padlého dřeva. Nové nálezy byly učiněny zejména ve vyšších nadmořských výškách, přesahujících 700 m (Pleš, Malý Zvon, Nad Hutí), nicméně stále nejnižším dosud zjištěným bodem výskytu v Českém lese je lokalita Mostek s nadmořskou výškou pouhých 520 m. To je z hlediska výskytu tohoto horského druhu v dané oblasti překvapující. Podobně tak byly učiněny nové nálezy vrásenky okrouhlé (*Discus rotundatus*) v přírodních rezervacích Malý Zvon a Dlouhý vrch, v Nad Hutí se k ní přidává další horský druh slimáčník horský. Tyto dva horské druhy jsou v Českém lese zastoupeny relativně hojněji, nežli závoznatka křížatá (viz mapky na straně 54 a 55).

Novými zajímavými nálezy jsou také výskyty dalších lesních druhů plžů, zejména blyštivka skleněná (*Nesovitrea petronella*) na Pleši

◀ ▲ *Vrásenka pomezní (Discus ruderatus)*, výška ulity 3,0 mm, šířka ulity 6,0 mm, foto M. Horsák.

◀ *Bodové rozšíření vrásenky pomezní v Českém lese (červené body).*

- ▲ ▲ Skelnička stlačená (*Oxychilus depressus*), výška ulity 4,0 mm, šířka ulity 8,5 mm, foto M. Horsák.
- ▲ Slimáčník horský (*Semilimax kotulae*), výška ulity 2,5 mm, šířka ulity 6,0 mm, foto M. Horsák.
- ▶ Bodové rozšíření slimáčníka horského v Českém lese (červené body).

a aksamítka sametová (*Causa holosericea*) na Malém Zvonu a Starém Hírštejnu, jež spojuje to, že se jedná o horské druhy v širším slova smyslu a mohou sestupovat i hluboko do podhůří. Tyto druhy pak doprovázejí další lesní citlivé druhy plžů, jejichž zastoupení na vybraných sledovaných lokalitách je uvedeno v tabulce.

Za zcela překvapivý nález lze považovat výskyt skelničky stlačené (*Oxychilus depressus*) v Přírodní rezervaci Malý Zvon. Jedná se o typický

Druh	PR Pleš	PR Malý Zvon	PR Nad Hutí	PR Dlouhý vrch	PR Starý Hirštejn
lesní druhy typicky horské					
závornatka křížatá (<i>Clausilia cruciata</i>)	+	+	+	+	-
vrásenka pomezní (<i>Discus ruderatus</i>)	+	+	+	+	+
slimáček horský (<i>Semilimax kotulae</i>)	-	-	+	-	-
lesní druhy podhorské až horské					
blyštivka skleněná (<i>Nesovitrea petronella</i>)	+	-	-	-	-
aksamítka sametová (<i>Causa holosericea</i>)	-	+	+	+	+
citlivé lesní druhy					
ostnatka trnitá (<i>Acanthinula aculeata</i>)	-	+	+	+	+
vrkoč lesní (<i>Vertigo pusilla</i>)	+	-	-	+	+
vrkoč rýhovaný (<i>Vertigo substriata</i>)	+	-	-	-	+
řasnatka břichatá (<i>Macrogastera plicatula</i>)	+	-	-	+	+
řasnatka lesní (<i>Macrogastera ventricosa</i>)	+	+	+	-	+
skelnatka stlačená (<i>Oxychilus depressus</i>)	-	+	-	-	-
chlupatka jednozubá (<i>Petasina unidentata</i>)	-	+	-	-	+

▪ *Nálezy vybraných druhů měkkýšů v Českém lese v letech 2018–2019. Potvrzený nálezy druhu je označen +.*

lesní druh sutí a suťovišť, který dává přednost zachovalejším biotopům v listnatých, méně pak smíšených lesích. Na Malém Zvonu je skelníčka stlačená na základě posledních průzkumů doprovázena dalšími 30 druhy měkkýšů, z nichž zajímavé jsou některé právě výše již zmiňované druhy jako závornatka křížatá, vrásenka okrouhlá či aksamítka sametová.

Z hlediska výskytu skelníčky stlačené se jedná o jediný potvrzený nálezy tohoto druhu v CHKO Český les.

Je zřejmé, že s pokračujícími inventarizačními průzkumy v oblasti Českého lesa se jistě dočkáme dalších zajímavých nálezů měkkýšů a budeme mít tak po ruce přesnější povědomí o rozšíření vzácných, zeogeograficky i ekologicky zajímavých prvcích v rámci naší malakofauny.

▪ *Malakofauna Českého lesa je lokálně obohacena díky vápníku ze zdiva hradních zřícenin, jako je Starý Herštejn, foto M. Prokopová.*

Ladislav Lokajíček

Příroda pod křídly CHKO V. Péče o památné stromy

Český les je unikátním územím s harmonicky utvářenou krajinou s významným podílem přirozených lesních a lučních ekosystémů. Aby bylo možné stav přírodního prostředí zlepšovat nebo udržovat, má Agentura ochrany přírody a krajiny ČR několik nástrojů, pomocí kterých lze o naši přírodu pečovat. Jedním z nich je dotační program – Program péče o krajinu, který je spravován Ministerstvem životního prostředí a jehož účelem je podpora především drobných a opakujících se neinvestičních opatření. V rámci tohoto programu je pečováno i o památné stromy a o jednom z nich si za chvíli něco povíme.

Na území Chráněné krajinné oblasti Český les se nachází 131 památných stromů, o které se RP Správa CHKO Český les pravidelně stará. Celkem se jedná o deset solitérů a dvanáct skupin, dvojice, trojice a aleje. Všechny jsou pravidelně, několikrát ročně kontrolovány. Péče je zaměřena na podporu zdravotního stavu a zajištění provozní bezpečnosti dřevin. Ta je důležitá, zejména pokud strom roste poblíž nemovitosti, komunikace nebo v místě, kde se pravidelně pohybují lidé. Vysoké stáří je společným jmenovatelem všech památných stromů. Z toho plyne jejich často zhoršený zdravotní stav. Staré

▪ *Památné stromy jsou označeny tabulí se státním znakem, v CHKO Český les i tabulkou se jménem, foto L. Lokajíček.*

▲ *Lípa v Bystřici v květnu, foto M. Kašparová.*

▶ *Lípa v Bystřici v lednu, na bezlistém stromu je dobře vidět uspořádání kosterních větví, foto A. Košnář.*

stromy se nacházejí v určitém stupni rozkladu a zároveň jsou většinou plně vystaveny působení povětrnostních podmínek. Na rozdíl od stromů v lese nejsou chráněny před větry, blesky, mrazem, suchem nebo horkem. Proto je potřeba dělat pravidelné zákroky, které mají strom stabilizovat a prodloužit jeho životnost. Jedním z takových častých opatření je instalace bezpečnostních vazeb v korunách stromů, aby se předešlo nežádoucímu rozlomení silných kosterních větví. Větve, které hrozí rozlomením, se navzájem sváží. Tyto vazby je potřeba pravidelně kontrolovat a upravovat podle toho, jak strom roste a mění se těžiště větví. Dále se v souvislosti s bezpečností věnuje pozornost odstraňování nebezpečných, často suchých větví, hrožících pádem. V tomto případě se provádí tzv.

bezpečnostní a zdravotní řezy. Někdy je strom v tak špatném zdravotním stavu, že se musí provést i radikálnější redukce koruny, aby se odlehčila její zátěž na kmen a kosterní větve stromu. Všechny zásahy u památných stromů provádí certifikovaní arboristé, protože správné provedení takových zásahů vyžaduje rozsáhlé znalosti o růstu stromů, zjišťování a hodnocení jejich zdravotního stavu, mechanických vlastnostech živého i mrtvého dřeva a o půdních poměrech, ve kterých stromy rostou, aj. Ošetření vzrostlých stromů se většinou neobejde bez využití stromolezeckých technik. Jedná se proto o finančně poměrně náročná opatření. Jen v letošním roce bylo na péči o památné stromy v CHKO Český les vynaloženo bezmála půl miliónu korun.

▲ ▲ *Ve větvoří lze rozlišit mírně prověšená lana dvou dynamických vazeb, které chrání korunu lípy v Bystřici před rozlomením kosterních větví, foto M. Prokopová.*

▲ *V některých případech se můžeme setkat s tzv. statickou vazbou, v tomto případě jde o podkladnicovou vazbu u stromu v arboretu v NPP Americká zahrada, foto M. Prokopová.*

▶ *Ošetření památných stromů se neobejde bez pomoci stromolezců, foto B. Triščová.*

Jedním ze stromů, u kterého letos proběhla generální údržba, je památná Lípa v Bystřici u Bělé nad Radbuzou. Lípa je dominantou návsí osady, jejíž historie sahá do roku 1591, kdy byla založena. Mohutná lípa velkolistá, jejíž stáří je odhadováno na 150 let, je němým svědkem bývalé slávy vesnice, ve které před válkou žilo na 300 obyvatel. Dnes shlíží na klidnou náves obklopenou pouze zlozmem původních stavení. Okraj studně pod lípou láká náhodného návštěvníka ke spočinutí a klidnému rozjímání nad osudem osady.

Při pohledu na krásný vzrostlý strom nemůžeme přehlédnout sloupek s malým státním znakem České republiky, který informuje

o významu stromu. Za památnou byla lípa vyhlášena 19. května 2011 pro svou vysokou krajinářskou hodnotu. Vitální strom s výškou 25 metrů a obvodem kmene 395 cm je dominantou celé vsi i okolí. Protože se lípa nachází na obydlém území, je pravidelná péče zaměřena především na provozní bezpečnost. Byly zde instalovány bezpečnostní vazby. Jedná se o obvyklý způsob, jak cennou dřevinu stabilizovat, předejít jejímu rozlomení nebo zmírnit škody způsobené náhlým rozlomením v dopadové ploše stromu. Některé dřeviny mají typickou stavbu korony pro daný druh, což je případ i lípy v Bystřici.

Stejně jako většina lip se i tato větví do mnoha kosterních větví. V tomto případě do tří hlavních, z nichž jedna se ve vyšších partiích větví na další dvě. V místech větvení dochází často k tlakům, které mají za následek rozlomení. Takovému větvení říkáme "tlaková vidlice", která je k rozlomení velmi náchylná. K destabilizaci přispívají nemalou měrou i výskyty dřevokazných hub a jiných defektů způsobených v minulosti povětrnostními vlivy nebo neodbornými zásahy.

Existuje celá škála přístupů a typů zásahů, které nám umožní životnost starých významných stromů, jako je lípa v Bystřici, prodloužit. Aby byly tyto stromy ošetřovány s náležitou odborností, pečlivostí i šetrností, jsou k zásahům na dřevinách povoláváni již zmínění arboristé se zkušenostmi i potřebnou kvalifikací, kterou prokazují složením certifikační zkoušky. U nás je uznáváno několik certifikátů, např. Evropský certifikovaný arborista (ETW), Český certifikovaný arborista (ČCA) nebo mezinárodní INTERNATIONAL Arborista (ABA). Arboristika je v současné době velmi dynamicky se rozvíjející obor zabývající se péčí o různé dřeviny, v různých podmínkách a stádiích vývoje. Je

proto nutné pečlivě vybírat, abychom oslovili arboristu s potřebnou kvalifikací, jež ho opravňuje požadované úkony provádět u dřevin s parametry památných stromů. K tomu je zapotřebí, aby i člověk mající stromy ve vlastnictví nebo správě měl základní povědomí o dřevinách a péči o ně, než arboristu osloví. Pro milovníky stromů, rostoucích mimo sídla, ale především v obcích je dobrou zprávou skutečnost, že se v současné době již málokterý správce zeleně nebo majitel (až na malé výjimky) odváží pečovat o své stromy prostřednictvím neodborných firem.

I lípa v Bystřici je „v rukou“ odborníků, kteří mají stromy rádi a s největší péčí se zasazovali a zasazují o její vzhled a další vývoj. Pokud nedojde k nenadálé události způsobené „vyšší mocí“ v podobě klimatické či jiné katastrofy, bude nám všem tento strom dělat radost ještě dlouhá léta a bude důstojnou připomínkou dob minulých. Chraňme si proto všichni tyto krásné stromy a nejen ty. Pro nás je velkým závazkem i ctít o ně pečovat.

Použité zdroje:
Český statistický úřad

ZPRÁVY

SPRÁVY

 K. Marková

Za zajímavostmi zaniklých vsí

Také v letošním roce jsme se mohli nahlédnout do historie zaniklých vsí Českého lesa. V červnu se pod vedením lesníka Miroslava Žižky, AOPK ČR – RP Správa CHKO Český les, konala exkurze do minulosti Novosedel, Mostku a Liščí Hory nedaleko Bělé nad Radbuzou. Na konci září pak prováděl pan Antonín Hříbal, žurnalista Tachovského deníku, po okolí bývalé vsi Pleš, Václav, německé Bügellöhe. Vycházka měla necelých deset kilometrů a zavítala i do PP Veský mlýn. Účastníky nejvíce zaujaly zajímavosti o hraničních kamenech a postřehy z hlídání stáda ovcí, udržujících v létě cenné louky v přírodní památce, před vlky.

Lucie Korytáková Nováková

Procházka po naučné stezce Horšovskou oborou

Návštěvníkům, kteří se zajímají nejen o přírodu, ale chtějí se též dozvědět něco o historii, můžeme doporučit nenáročný výlet po naučné stezce Horšovskou oborou. Tento výlet má délku necelých pět kilometrů a je možno ho absolvovat pěšky, na kole i s kočárkem.

Bývalá zámecká obora i dvůr v Horšově byly v roce 2009 vyhlášeny Ministerstvem kultury jako kulturní památka České republiky. Bývalá obora se rozkládá na ploše necelých 360 hektarů a založil ji majitel horšovskotýnského panství Vilém starší Popel z Lobkovic na konci 16. století, nyní je ve vlastnictví Plzeňského kraje a spravuje ji Střední odborná škola a Střední odborné učiliště Horšovský Týn. Nachází se při cestě mezi Horšovským Týnem a Borem u Tachova, nedaleko obce Horšov. Přístup do obory je možný přes hospodářský dvůr statku.

Naučná stezka procházející oborou vznikla v roce 2011 v rámci projektu Operačního

programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost "Škola pro praktický život". Začátek trasy je u parkoviště před statkem Horšov, po levé straně vstupní brány se nachází i první z pěti informačních tabulí. Dozvídáme se na ní o vzniku a historii obory, renovaci dvora a školních oborech, které zde vykonávají praxi.

Za druhým zastavením projdeme do dvora, kde si přečteme o historii statku, živočišné výrobě a produkci kulturních plodin v minulosti. Obora a zemědělský dvůr se staly od roku 1946 školním statkem a chov zvěře ustoupil zemědělskému hospodaření a výuce. Hospodářství Horšov dnes provozuje Střední odborná škola a Střední odborné učiliště Horšovský Týn a slouží pro praktickou výuku žákům. „Malý hospodářský dvůr“ chová kozy, ovce, husy, slepice, krocany, vepře a králíky. Nejzajímavější novinkou je nová výuková stáj pro skot s ukázkovou výrobou mléčných

▪ *Jeden z velkých rybníků nacházejících se v obore, foto L. Korytáková Nováková.*

▲ *Malý hospodářský dvůr, foto B. Trisčová.*

▶ *Výuková stáj pro skot, foto B. Trisčová.*

produktů. Stáj s kapacitou 50 ks hovězího dobytka je plně robotizována (probíhá zde robotizované krmení i dojení) a může se pyšnit jednou z nejmodernějších technologií v systému dojení mléčného skotu. Ve dvoře je ustájeno i několik koní a oslík a je zde možnost svezení na koni, jen je nutno se předem objednat.

Statkem projdeme mírně vlevo a vydáme se branou rovně, kolem kostela Všech svatých v Horšově dojdeme až k letohrádku zvaném Annaburg. Tento lovecký zámek dostal

název po hraběnce Marii Anně z Berberštejna, druhé manželce Františka Norberta Trautmannsdorfa. František Norbert Trautmannsdorf (1705–1786) zastával vysoké posty u dvora, byl císařský dvorní rada a rytíř Řádu zlatého rouna. Rod Trautmannsdorfů vlastnil zdejší horšovskotýnské panství, a tedy i oboru od roku 1622 až do roku 1945.

Na informační tabuli můžeme vidět stav záměku na konci 90. let 20. století, kdy byl zbořeninou zarostlou stromy. Jeho rekonstrukce proběhla v letech 2007–2009 a nový kabát dostal zámek v roce 2019.

▪ *Podél naučné stezky je k vidění ohrada s koňmi, foto L. Koryáková Nováková.*

▲ *Annaburg, foto L. Korytáková Nováková.*

▶ *Cedule jako upomínka na bývalou bažantnici, foto B. Trisčová.*

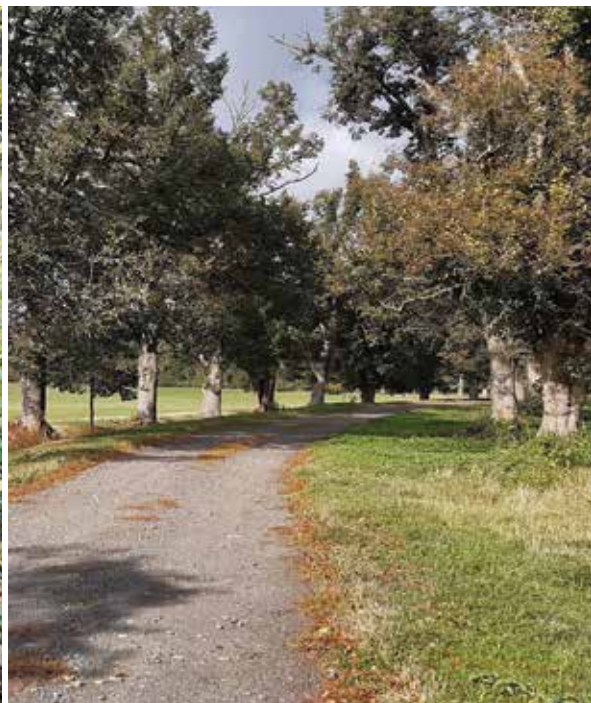
V pořadí čtvrtou značenou zastávkou jsou „Rybníky“. Rybníky jsou napájeny 4,2 kilometrů dlouhým náhonem (více o náhonu v článku Radky Trylčové na straně 50). Upravený náhon je možné najít za rybníky u obvodové zdi obory, vede směrem k Polžicím, kterými prochází. Vodní nádrže představují zdroj vody pro divoce žijící zvířata a životní prostředí pro vodní ptáky. Také břehy rybníků poskytují útočiště a zdroj potravy mnoha živočichům. Vodní ptáci se na rybníky každoročně vracejí ze svých zimovišť. Kromě

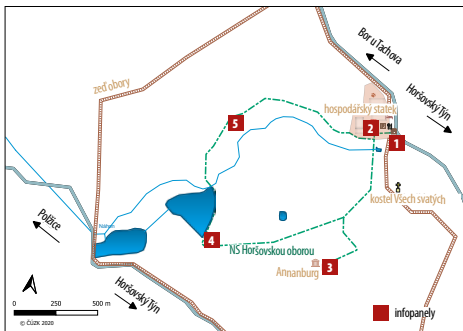
kachny divoké, poláka velkého a chocholačky jsou to také volavka popelavá a kormorán velký.

Z celkového území obory se dnes více jak polovina plochy využívá k pěstování kulturních plodin. Hlavními pěstovanými plodinami jsou obiloviny a krmné plodiny. Ekologický i historický význam mají zdejší staré listnaté stromy, duby, lípy, topoly, jasany, jírovce, habry, olše i vrby. Jehličnaté lesíky tvoří jen malé ostrůvky se smrkovým a borovým porostem

▼ *Část kamenné zdi obory vystavěné okolními poddanými v době roboty, foto L. Korytáková Nováková.*

▶ *Cesta oborou, foto L. Korytáková Nováková.*

▪ Trasa naučné stezky.

vysázeným v polovině 19. století. Jejich základní funkce spočívala v ochraně četné se vyskytující zvěře. To se dozvíme na páté a zároveň poslední informační zastávce. Prostory obory byly v minulosti využívány také jako bažantnice. Divoce žijící bažant se zde již nevyskytuje – na vině jsou predační tlak a změny v hospodaření. Na závěr si můžeme přečíst o osm kilometrů dlouhé a dva až tři metry vysoké kamenné zdi, díky které je bývalá obora částečně izolovaným územím.

Kamenná zeď dříve oddělovala oboru od okolí, ale dnes je na několika místech poškozená a již nebrání volnému pohybu divoce žijících zvířat. Oborní zeď byla stavěna za doby roboty a dodnes můžeme vidět, že se její jednotlivé úseky liší použitým kamenem. Každý úsek totiž stavěla jiná poddanská ves a musela si dovážet vlastní materiál na stavbu. Žije zde řada druhů ptáků, kteří pro hnízdění využívají dutiny starých stromů v oboře. Například datel černý, strakapoud velký, ale zahlédnout v oboře můžeme i káně lesní, havrana polního a sojku obecnou. Z kvetoucích rostlin je z jara na podmáčených stanovištích vidět blatouch bahenní, orsej jarní, sasanku hajní a křivatec žlutý.

V areálu statku je možnost se ve dnech školní výuky naobědvat i ubytovat. Po objednání je možnost svést se na koni a prohlédnout zdejší hospodářství. Kontaktní osoby jsou: Tomáš Fiala, tel.: 777 708 430 a Naděžda Prchalová, tel.: 725 864 328.

Naučná stezka je přes statek volně přístupná kdykoliv.

ZPRÁVY SPRÁVY

📷 V. Adamec

📷 L. Korytářková Nováková

Za botanickými poklady

Po uvolnění jarního nouzového stavu vedla první veřejná vycházka z cyklu „Pojd' te s námi do přírody“ za áronem plamatým do starých bučin kolem Velkého Zvonu. Vzácné rostliny byly šťastně nalezeny pod vedením botanika Vojtěcha Adamce a lesníka Miroslava Žižky. V červnu se cílem další vycházky staly orchidejové louky u Nového Kramolína, plné zajímavých rostlin, jejichž jména sypal z rukávu i v latinských názvech průvodce – botanik Jiří Sladký. Všichni průvodci jsou pracovníci AOPK ČR – RP Správy CHKO Český les.

Chráněná krajinná oblast Český les slaví patnácté narozeniny

Ani jsme se nenadáli a uběhlo dalších pět let od desetiletého výročí vzniku CHKO Český les. Připomeňme si alespoň nejzásadnější momenty, které se odehrály v ochraně přírody v tomto období.

Od roku 2015 stoupá počet cenných lokalit, o které je pečováno prostřednictvím Programu péče o krajinu a dalších podpůrných finančních prostředků ochrany přírody. Podařilo se iniciovat a do pravidelného managementu dostat nové rozsáhlé plochy vzácných mokřadů v nejcennějších nelesních částech CHKO Český les, EVL Nemanická niva (70 ha) a NPP Na požárech (25 ha). Cílem je záchrana cenných lučních společenstev, která by jinak pohltily nálety dřevin a expanzivní rostliny. Kromě údržby lučních lokalit jsou ve spolupráci s partnery každoročně obnovovány zaniklé tůňe a drobné mokřady. Jen v letošním roce bylo na podporu vodního režimu vytvořeno 35 tůň.

*Kvetoucí louka v NPP Na požárech,
foto J. Juráková.*

*NPP Na požárech, kosení šetrnou technikou
na pásech, foto L. Lokajíček.*

Nově obnovená tůň, foto M. Žižka.

*Obnovená tůň po třech letech,
foto M. Prokopová.*

Tvorba tůňe, foto M. Žižka.

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR uzavřela na území CHKO Český les první veřejnoprávní dohody o hospodaření v některých lesních porostech. V roce 2016 byla dohoda o šetrnějším hospodaření v lesích uzavřena se společností Kolowratovy lesy a. s. Obdobná dohoda byla uzavřena v roce 2018 s Městem Domažlice a Domažlickými městskými lesy spol. s r. o. Její součástí je i převedení téměř 140 hektarů v NPR Čerchovské hvozdy, PR Smrčí a v 1. zóně odstupňované ochrany CHKO do režimu tzv. samovolného vývoje, kdy jsou lesy ponechány přírodním procesům bez zásahu člověka. Ve stejném roce byly na základě dohody s Lesy ČR, s.p. nově ponechány samovolnému přírodnímu vývoji také dvě bezzásahové oblasti, PR Pleš a PR Starý Hirštejn.

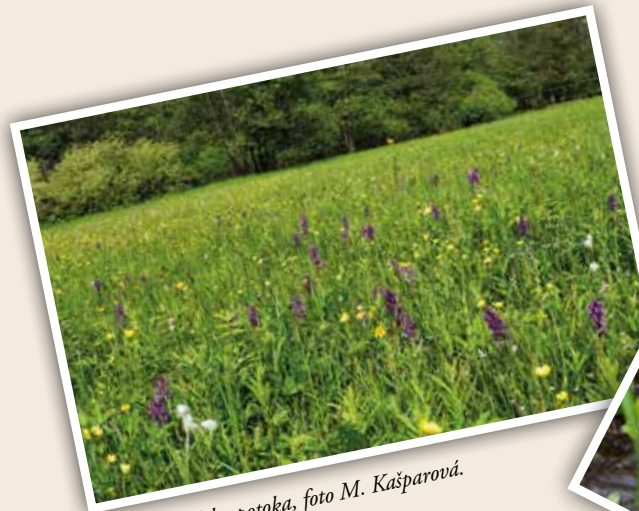
NPR Čerchovské hvozdy, foto J. Forst.

Česnek medvědí, foto M. Kašparová.

PR Pleš, foto M. Kašparová.

PP Niva Bílého potoka, foto M. Kašparová.

Zdrojovka potoční, foto M. Kašparová.

Byla vyhlášena dvě nová maloplošná chráněná území. V roce 2018 Přírodní památka Niva Bílého potoka na ochranu mokřadních luk a lučního prameniště se zdrojovkou potoční, kruštíkem bahenním a stovkami prstnaticů májových. O dva roky později Přírodní rezervace Stráně Hamerského potoka na ochranu zachovalého suťového lesa s fragmenty květnatých bučin doprovázených druhově bohatou hájovou květenou.

Kruštík bahenní, foto M. Kašparová.

PR Stráně Hamerského potoka, foto M. Kašparová.

Hájová květena, foto M. Kašparová.

V uplynulém pětiletí pokračovalo také poznávání území. V rámci celorepublikového projektu AOPK ČR „Monitoring a mapování vybraných druhů rostlin a živočichů a inventarizace maloplošných zvláště chráněných území v národně významných územích v ČR“ byla pro území Českého lesa učiněna řada nových nálezů. Jedním z velkých překvapení byl nález nenápadného brouka rýhovce pralesního, který svědčí o zachovalosti a původnosti zdejších bukových porostů. Díky výsledkům dalšího, tentokrát mezinárodního, projektu 3Lynx na sledování rysí populace v Evropě se podařilo zdokumentovat výskyt kočky divoké a šíření vlka obecného do Českého lesa.

Kočka divoká, foto 3Lynx.

Vlk obecný, foto 3Lynx.

Principy ochrany přírody i přírodní zajímavosti Českého lesa se pracovníci Agentury ochrany přírody a krajiny ČR snaží v rámci personálních možností prezentovat veřejnosti. Velké oblibě se těší zejména komentované vycházky do přírody v rámci cyklu „Pojďte s námi do přírody“. Protože hromadným akcím aktuální situace příliš nepřeje, zaměřili se v letošním roce i na vytvoření nabídky atraktivních tipů na individuální výlety.

*Vycházka rezervacemi k 15. výročí,
foto M. Prokopová.*

*Pojďte s námi do
přírody – historie
okolí Rybníku, foto
M. Kašparová.*

Rysí den v DP Českého lesa v Klenčí, foto A. Bártová.

Pojďte s námi do přírody!

Otevřeli jsme pro vás již stovku cenných lokalit.

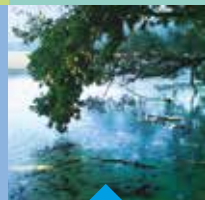
Blíž přírodě

Porovnejte si délku skoku s blechou nebo jelenem.
Zásmucká Bažantnice
Zásmuky / Kolín

Objevte studánku, kde žijí mločí skvrnití.
Mločí studánka,
Myslík /
Frýdek-Místek

Otužte se v přírodním knajpovišti.
Semanínská stezka,
Semanín /
Ústí n. Orlicí

Bivakujte v zaniklé osadě.
Umř, Plachtín /
Plzeň – sever

Poučte se o jediné lokalitě kriticky ohrožené byliny kandík psí zub v ČR.
Medník, Hradištko /
Praha – západ

Pozorujte až 160 druhů ptáků.
Rezervace
Štěpán,
Děhylov /
Ostrava

Pohrajte si s vodním mlýnkem.
Capartické
louky,
Capartice /
Domažlice

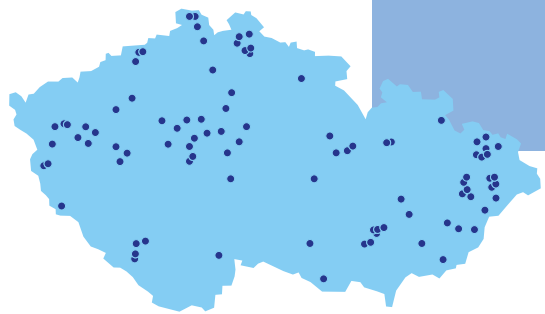

Obejděte s námi celý Svět.
Cesta kolem Světa,
Třeboň

Učte se poznávat přírodu nejen očima.
Les plný smyslů,
Krásná Lípa / Děčín

Podívejte se na líhniště pro hady a ještěrky.
Mokřadní louka Kolo,
Slavkov /
Uh. Hradiště

S Českým svazem ochránců přírody jsme v rámci programu NET4GAS Blíž přírodě zpřístupnili veřejnosti již stovku přírodně cenných lokalit.

- ▲ *Podzimní pohled na Huťský rybník, výlet a únik v době nouzového stavu, foto F. Zvoneček.*
- ▼ *Strážce Huťského rybníka, snímek pořízen z výletu na Havran v předvečer konce roku, foto M. Kučera.*

*Šípkové keře vyhledává pro své hálky celá jedna skupina žlabatek, foto K. Marková.
Žlabatka šípková, foto M. Fiala.*